

Štev. 6.

V Ljubljani, dne 1. junija 1898.

Leto XVIII.

Breme.

»Čedalje bolj je strma danes pot . . .
A kajkrat, kajkrat že sem hodil tod!

Ko mlad sem bil, ej, gori so v planine
Peroti me nosile iz doline!

Po ravnem, v breg — vse eno! Skok na skok!
K dekletu v vas, na delo — lahkih nog . . .

Osivel sem. Že plešasto mi teme.
Življenje samo težko mi je breme.

In breme to teži me, ah, teži;
Ko butara na plečih mi leži . . .

In če je težka butara, ni čuda.
E, leta to so moja, dnevi truda.

In vse, kar bridkega sem kdaj prebil,
In vse, kar grenkega sem kdaj užil:

Vse to tišči! . . . Kdo seže mi pod rame?
In kdo veliko breme mi odvzame?«

»Jaz, starček, jaz sem prišla na pomoč!
Jaz snamem butaro ti kar gredoč.

Zares, dovolj že dolgo si jo nosil
In pomoči zaman ti nisi prosil . . .

Kaj gledaš me s steklenimi očmi?
Prikažen moja čudna se ti zdi?

A? . . . Žena sem ko kost in koža suha . . .
V bel prt zavita . . . Misliš, vidiš duha? . . .

Ne boj se me . . . nikar se me ne boj!
Bremena rešen zdaj si, revež moj . . .

Počij si, rešen butare trpljenja!
Počij si, rešen butare življenja!«

A. Aškerc.

Življenja borba.

<p>Čp, prevare, smeh in solze In gigantično borjenje Z lastnim srcem, s tujo zlobo — Moje, tvoj je življenje.</p>	<p>Borba tvoje je življenje Kakor vsakega človeka, To določeno je v stvarstvu Že od prvih vekov veka . . .</p>
--	--

Kdor v ti borbi častno vztraja,
Naj ga lovor-venec kiti;
Kdor junak v ti borbi pade,
Nanj spomin naj bo častit ti!

Dolenc.

Bolnik.

<p>Ptičica je drobna Včeraj priletela In na lipi v vrtu Pesemco zapela.</p>	<p>Sobo mi je polnil Lipe vonj duhteči, Vreli skozi okno Zvoki so kipeči . . .</p>
--	--

Mlad bolnik obraz sem
Si zakril z rokami,
Postelj belo močil
Z gorkimi solzami.

Dolenc.

Človek.

<p>Kzvezdam človek se dviguje, Zemlji v srce če prodreti, Vse skrivnosti v tajnem stvarstvu Če spoznati in umeti.</p>	<p>Nikdar ni dovolj! — Le dalje, Vedno dalje hoče iti . . . »Stoj!« — smehljaje smrt mu pravi — »Prah sa mora v prah vrniti.«</p>
--	---

Dolenc.

Sestanek na Rušah.

Spisal J. C. Trošan.

I.

Edeli smo že precej časa v veliki, zakajeni sobi z nizkim stropom in rdeče pobarvanim pohištvo. Sekunda se je vlekla počasi za sekundo, in pivo se je kisalo v steklenicah. Od peči se je čulo nahodno, piskajoče smrčanje, in dvoje bosih nog je viselo ob zeleni lončevini. Na mizi je stala petrolejka, ki je vsaki hip ugasovala in zopet vzplamtevala z ozkim, trepetajočim plamenom; obrazi so se videli v njeni svetlobi trdi in bleđi, kakor izklesani iz sivega mramorja.

Vsi trije smo bili tesno zaviti v zimske suknje; Bukovec se je stresal ter šklepetal z zobmi.

»Prokleta — kaj nič ne kurite?«

Izza mize je vstajala suha ženica in odgovarjala z vznemirjenim, nenavadno uslužnim glasom:

»Izvolite, izvolite . . . takoj vam postrežemo . . . Morda zahtevate še eno steklenico?«

Naslonila je zopet glavo na steno ter dremala s polodprtimi očmi.

Med mano in Bukovcem je sedel Jožef Tabula, žandarmerijski narednik s Strmice. To je bil človek velike, močne postave, z mirno odločnostjo v obrazu — sivoblede, ledene polti, rezkih, globokih črt, kosti širokih in vzbočenih; v očeh samih ni bilo nikakršnega posebnega izraza, a vsled golih, rdeče obrobjenih trepalnic se je zdelo, da leži na njih — kakor komaj vidna mokrota — nekaj polzakritega, otožnega. Govoril je malo, razgrevalec pa se ni nikdar; toda kar je

rekel, je dobilo hipoma poseben pomen, kakor da je hotel povedati z isto besedo vse kaj drugega, globočjega.

»Ni je smel umořiti . . . on ni imel pravice . . .« je ponovil tiho s svojim mirnim, monotonskim glasom.

Bukovec pa se je vznemirjal ter zamahoval z rokama.

»Pravico je imel! Dovolite, da vam razložim to stvar . . .«

Premaknil je stol, se nagnil bližje k Tabuli in iztegnil desnico.

»Odkar sta stopila pred oltar, ni imela več oblasti ne nad svojo častjo, ne nad svojim življenjem. Zakaj, če je zašla v lužo, je oškropila tudi njega. Ali čemu —«

Zganil je z rameni in prestavil svoj kozarec.

»Vsako razlaganje je tu nepotrebno. Vi razumete vse prav tako, kakor jaz — in zdi se mi, da tudi ne čutite drugače. Jaz . . . Boga mi, če bi se meni zgodilo kaj takega — zdelo bi se mi, da mi gnije pol telesa . . . Ne videl bi ničesar drugega nego njen greh in svojo sramoto . . . To se pravi, če se na ljubezen samo niti ne oziramo ne . . .«

Bukovec se je razgrevaj bolj in bolj, Tabula pa je ostal miren in hladen.

»On ni imel pravice . . . To je navadna nesreča, kateri se ne da izogniti; podobna je elementarni nezgodi: — jokaj ali kolni, tu ni nikakršne pomoči . . . Ali je ubil s sekiro njeno nezvestobo in svojo nesrečo?«

Bukovec je zamahnil z roko ter ni ničesar izpregovoril. —

Ves razgovor se je nanašal na beležko v nekem dnevniku. Poročal je nekdo s suhimi besedami, kako je razjarjen kmet ubil s sekiro svojo nezvesto ženo. Stvar je bila opisana tako malovažno in na kratko, da ni zbudila v meni prav nič posebnega zanimanja. Bukovec je vzel list in je čital. Roka se mu je pričela tresti, in kri mu je stopila v obraz. Od tistega trenutka so postale njegove kretnje nervozne in nenaravne; govoril je s prisiljenim, previsokim glasom, hlastno, razburjeno in v presekanih stavkih; njegov prijetni obraz z zavihanimi, svetlimi brčicami in lepimi rjavimi očmi je bil zdajci videti zabuhel, vznemirjen.

Jaz sem nestrpno čakal, da se že razidemo; a trenutki so odhajali počasi, kakor bi vlačili za sabo težke verige, in vlaka ni bilo od nikoder.

»Jaz bi napravil isto — jaz bi jo ubil!« je hitel zopet Bukovec.

Vstal je razburjen in stopil par korakov po sobi, da je zažvenketala svetilka na mizi.

»Vi bi napravili isto?« je ponovil Tabula mirno in pogledal nanj z velikimi, hladnimi očmi. Bukovec se je zdrznil, in ustnice so mu zatrepetale, kakor da je hotel naglo odgovoriti. Del je klobuk na glavo in si ga pomaknil nizko na oči, da mu je zakrila senca ves obraz.

»Zdi se mi, da že lahko odidemo . . . Vi, zdramite se, da plačamo!«

Krčmarica je skočila kvišku, in izza peči se je dvignil rdeč obraz z razmršeno sivo brado; pogledal je zaspano po sobi, potem pa se je naslonil na gorke cunje nazaj. —

Stopali smo hitro po strmi poti proti kolodvoru. Noč je bila lepa in jasna. Na svetlem nebu so dremale zvezde v mirnem, belem svitu, daleč oddaljene druga od druge. Okrog nas, na obeh straneh — sama pusta, valovita krajina, pokrita s snegom; le tu pa tam je samevalo nizko drevo z golimi, črnimi vejami. Pod nogami je škripala tenka plast zmrzlega snega; včasih je zabučal veter v daljavi, prihajal je bližje z zategnjenim žvižgom in z ledeno silo zapuhal v obraz.

Visoko gori v hribu se je svetila luč, in par temnih poslopij se je dvigalo iz belega ozadja. Začul se je nedoločen topot in šum, rdeča iskra se je zalesketala na vzhodu, in pred kolodvorom so se premikale črne postave semtertja . . . Vlak je prihajal, in ropotanje koles in puhanje pare se je slišalo razločneje in glasneje.

Nad vrati dolgega, začrnelega poslopja je gorelo dvoje svetilk. Uradniki v službenih oblekah in s temnimi, resnimi obrazi so prihajali in odhajali; par ženskih s košarami in zavitki v rokah je begalo z zardelimi lici in nemirnimi pogledi po prostorni veži; velik, suh človek v črni, obnošeni obleki, z ugaslo cigaro med zobmi in majhnim kovčegom v roki je slonel ob zidu in gledal zaspano proti peronu.

Tabula se je poslavljal.

»Gospod Bukovec, če se peljete v Pogorje, se ustavite gotovo tudi na Rušah . . . tako za pol ure?«

Bukovec je stal med vrati, in luč mu je sijala ravno v obraz; zamežikal je z očmi, in neprijetna guba se mu je zarisala krog ustnic.

»Da, to je mogoče . . .«

»Pozdravite mi ženo; ona je tam . . . za par dni.«

»Da, ona je tam . . .« je ponovil Bukovec brezglasno, stopil na kameniti prag in se obrnil v vežo.

Tabula se je zavil tesneje v svoj dolgi žandarmerijski plašč ter odhitel navzdol proti vasi. Njegova velika, temna postava se je

prikazovala na ovinkih vedno nižje, dokler ni izginila globoko v bregu. Doli v gostilnici je bila že ugasnila luč.

Izprevodnik je klical z zategnjenim glasom, in pohitel sem za Bukovcem, ki je bil že odšel na peron.

II.

V kupeju je sedela poleg naju mlada ženska, ki se je gotovo vozila že vso noč; njen obraz je bil zaspan in utrujen, obleka posvaljkana, črevlji prašni in odrgnjeni. Odzdravila je leno in prisiljeno, naslonila se v svoj kot in zatislila oči.

Bukovec je odgrnil okno. Na vzhodu se je pričelo svitati; luna je vstajala, in zvezde so ugasovale v njenih svetlih, mrzlih žarkih. Daleč na okrog so se dvigali nizki holmi, goli in dolgočasni, samo tu pa tam poraščeni z redkim smrečevjem; globoko v kakšni dolini se je prikazala raztresena vas, pol zakopana v snegu. V mesečnem svitu se je izpreminjal neizmerni beli prt v čudovitih niansah; odskakovale so srebrne in smaragdne iskre, zalesketavali so se azurnomodri trakovi, prepregali vso ravan, trepetali in izginjali — se potapljali v svetlozelenih in lahnorožnatih valovih; bleščalo se je pred očmi, in sinje nebo in bela krajina s svojim snegom in z oddaljenimi temnimi gozdovi — vse se je spojilo polagoma v migljajočo, prozorno meglo.

Na postaji smreški je izstopila najina sopotnica. Ko sva ostala sama, je odprl Bukovec okno, in mali zastor je zafrfotal v ledenem nočnem vetru . . .

Hipoma se je obrnil k meni, in njegov obraz je bil nenavadno teman in prepadel.

»Tebi je vsa stvar znana; zakaj ne opomniš ničesar?«

Jaz nisem vedel, kaj bi mu bil odgovoril; on pa je stopil bližje k meni in me prijel za ramo.

»Povej mi, ali nisem najbolj zavržen človek na svetu? Ti si mi očital to na tihem, ko smo sedeli s Tabulo pri isti mizi . . . pritrdi! . . . Ko si mi pokazal tisto strašno notico — kaj si takrat mislil? . . . In zdaj, prijatelj — zdaj se peljem k nji, na dogovorjen sestanek . . .«

Hotel je dostaviti še besedo, a stisnil je ustnice ter se vrnil k oknu. Vlak je drdral po ozkem ovinku, in za par hipov je posvetil mesec v kupe. V dolini se je zaiskrila široka voda, in njeno šumenje se je spajalo z enakomernim ropotanjem koles v nerazločno bučanje.

»In Tabula ni zinil o tem ves čas niti besedice . . .«

»Ne, čemu bi bilo treba ravno škandalov?« je odgovarjal Bukovec s hlinjeno ravnodušnostjo; a videlo se mu je, da ga duši srd in sram. »On je vedel vse prav dobro; s svojim hladnim vedenjem me je hotel rezati kolikor mogoče globoko v meso; in to je napravil mojstrsko, nedosežno! . . . Naposled — jaz mu delam krivico! Kako je hotel ravnati drugače — leden filozof, kakršen je? On nima živinske krvi kakor tisti kmet . . . A vkljub temu njegova koža ni od železa; razjedlo ga bo od znotraj, na tihem . . . In krivda ni moja, Bog mi je priča . . .«

Pogledal sem ga osupel, on pa je zaprl okno in sedel na klop, meni nasproti.

»Njegova hladnost izvira tudi iz tega, da razume vso stvar najbrže bolje, nego vsi drugi — da jo vidi, kakršna je v resnici . . . Meni samemu ne more biti jasna, ker stojim sredi v vrtincu; tebi in komu drugemu pa še veliko manje . . . Ali je to ljubezen, kar je med nama? Kakor se je bilo začelo, in kakor se zdaj nadaljuje, ni bilo v vsem niti kapljice sreče; samo zaduhlo trpljenje, od prvega trenutka pa do danes . . . Takrat si jo videl sam — precej prvo leto po poroki. Če bi bil tisti čas kdo drugi na mojem mestu, bi se mu bilo prav tako zgodilo, kakor se je zgodilo meni . . . Spoznal sem iz njenih oči in iz njenih besed, da išče življenja drugod, in da raztrga o prvi priliki nenaravne vezi med sabo in svojim možem — tem mrzlim grškim kipom miru in poštenja. Ona je izmed tistih nemirnih duš, ki hočejo vsekakor izpremembe, razburjenja, in ki ne morejo živeti drugače nego v viharju. Kadar je priklenjena med štiri stene, v redne, vsakdanje razmere, se ji zdi, da je zapuščena in nesrečna — suši se in vene . . . Misliš si morda, da hočem s tem razlaganjem opravičevati sam sebe. Ne, jaz se ti zarotim še enkrat: krivda ni moja. Kar sem delal in govoril tiste prve nesrečne dni — vse je prišlo tako polagoma in samo od sebe, da sem se zavedel jasno šele takrat, ko sem jo pritisnil prvikrat na svoje prsi . . . Bil sem tako slep, da nisem videl, kaj se je godilo v nji, ko sem ji pripovedoval o veselem življenju tam zunaj v solnčnem svetu — ko sem ji posojal velikomestne romane, polne strastne ljubezni in romantičnih pregreh . . . Njen mož jo je nosil na rokah, ji izpolnil vsako najmanjšo željo — a ona tega niti zahtevala ni; zahtevala je življenja. Tabula je hodil po svojih službenih potih — ona pa je sedela doma in sanjala . . . A to ni moglo dolgo trajati; pričakovati je bilo vsaki trenutek, da si napravi njeno nezadovoljno hrepenenje svojo gaz — četudi siloma. Morda je slutila, kam jo privede ta pre-

povedana pot; a takrat že ni imela več nobene oblasti nad svojimi koraki . . . Koristilo pa ji je vsaj toliko — da zdaj ne sanja več . . .«

Bukovec se je prisiljeno nasmehnil.

»Kakor vidiš, je vsa stvar precej enostavna, in tako enostavno se bo tudi zvršila — danes se vidiva poslednjikrat; zdi se mi, da sva se naveličala oba — jaz in ona . . .«

Naslonil se je s komolcem ob okno in umolknil. Videlo se mu je, da je govoril ves čas pod vplivom težkega, neznosnega čuta, katerega se ni mogel iznebiti, in ki se ga tudi dotakniti ni hotel z najmanjšo besedo. Dokazati se je trudil sam sebi, da sloni vse na popolnoma naravnih in malenkostnih razlogih — skratka, da vse skupaj ni nič drugega, nego zoprno, prisiljeno razmerje, katero je treba končati — čim prej, tem bolje. Na obrazu pa se mu je poznalo, s kakšnim strahom in nemiro pričačuje zadnjega sestanka.

Iz vseh njegovih besed se je čulo mučno, nestalno razmišljanje; ni si zaupal dovolj moči, da bi se osvobodil hitro in odločno svojega zoprnega stanja; zato je brskal po njem z vso bistrumnostjo in iskal »neizogibnosti«, s katerimi bi vsaj za silo opravičil sam sebe . . .

S krepkim sunkom se je ustavil vlak, in zunaj so se zableščale luči ljubljanskega kolodvora. Izstopila sva in odšla v mesto z lesenimi, težkimi koraki, oba razbita in utrujena. Dolga, temna koldvorska ulica se je vlekla navzdol brez konca in kraja; par nizkih gostilnic se je svetilo iz teme, in iz neke kavarne so se čuli pijani glasovi.

Takoj po večerji sva se odpravila spat. Najina soba v hotelu je bila velika in mrzla; človek se je čutil še bolj tujega in osamljenega med temi temnimi, golimi stenami. Ugasnil sem svečo in legel na postelj. Leno in težko so mi padle trepalnice na oči, in prijetna toplota mi je objela telo; skrčil sem noge in se zavil tesneje v odejo. Kar sem bil doživel, se je začelo spajati in pretvarjati, konture so naraščale, in znani obrazi so se mi izpreminjali v karikature; jasnejše in bizarnije so postajale te čudovite postave in prihajale so bližje . . . a v tistem hipu so se pogreznile, in odprl sem oči . . .

»Ti, ali spiš? . . . Jaz ne morem; mraz mi je — in zdi se mi, kakor bi ležal tam kje daleč, v kakšnem neznanem kraju . . . A glej, to sem ti hotel — —«

Njegova postelja je zaškripala; obrnil sem se v ono stran, in kolikor se je dalo razločiti, je sedel Bukovec ob zglavju in so opiral s komolcem v blazino.

»Če je ona nesrečna — jaz . . . jaz ne morem nič za to. Krivda ni moja. Nikogar nisem hotel pogubiti . . . nikomur nisem prigo-varjal . . . da; sama naj bi se bila rešila, dokler je bilo čas . . . Ah — mrzlo je tukaj in neprijetno . . .«

III.

Pozno popoldne je že bilo, ko sva sedla v voz in se odpeljala iz mesta. V ravni vrsti so stale ob poti nizke, ravnokar dozidane hiše; v ozadju se je dvigal tu pa tam visok tvorniški dimnik; za gostim živim plotom se je prikazalo včasih prijazno belo poslopje z zelenimi okni. Onkraj mitnice pa se je pričela razgrinjati nedogledno dolga, snežena ravan, vse navzkriž preprežena z zamrzlimi jarki in na redko posejana z golim hrastovjem in nizkimi vrbami. Za kakim ovinkom je dremala zapuščena vas, umazana in dolgočasna. Vse zaprto in zaklenjeno; nikjer se ni oglasila živa duša. Zdaj pa zdaj je stopal kdo po cesti s težkimi koraki in zaspanim obrazom; ozrl se je zamišljeno in nezadovoljno ter se umaknil v stran . . .

Polagoma se je nebo temnilo in nižalo, in obzorje se je krčilo; zdelo se je, kakor da se zgrinjajo od vseh strani visoke sive stene, mrzle in vlažne. Veter je zapihal, in mokrota na laseh in sprijetih trepalnicah je pričela zmrzovati. Bukovec je potegnil odejo višje in vtaknil roke v suknjo, voznik pa je kričal nad konjem, ki je stresal z glavo in zibal enakomerno svoje svetlo, rejeno telo.

Ko smo dospeli do Ruš, se je bilo že popolnoma zmračilo. Na nekem oddaljenem hribu je zvonilo ave Marijo; tu pa tam se je zalesketalo majhno okno. Voz je zavil pred veliko enonadstropno poslopje z očrnelim zidom in visokimi vrati.

Izmotala sva se iz odej in stopila na cesto. Na pragu nama je prišel naproti gospodar. Njegov obriti, sivi obraz se je nabral v tisoč gubic, in dobrodušne oči so mežikale, kakor bi gledale neprestano v plapolajočo luč.

»Dolgo časa vaju že ni bilo k nam; kako se počutita? . . . Vstopita, prosim, da se ogrejeta; kakor se vidi, sta vsa prezebla . . .«

Odložila sva suknji in sedla za mizo. V gostilnici je bilo par kmetov, ki so se razgovarjali z glasnim hrupom in smehom. Majhen, suh človek v dolgi suknji in s polhovko na glavi je stopical po sobi z drobnimi koraki, postajal pred mizo in tolkel v dlani.

»Norčujete se iz mene . . . le norčujte se! Jernej, še en liter — še en liter najboljšega! . . . Jaz pa vam povem, da vam položim lahko pri ti priči tisočak na mizo! Kdo izmed vas more kaj tacega? . . . Položim ga vam takoj na mizo — kolika je stava?«

Silil je z vsem telesom v debelega, rdečeličnega moža, ki je gledal nanj nekako očetovsko, z dobrovoljnim smehom na širokih ustnicah.

»Le miren bodi, Šega, pa sedi; saj ti verjamemo . . . Kaj je tebi en tisočak? Zato boš dal nočoj še za par litrov!«

Jernej Demšar, gospodar, je prisedel k nama, se zibal na svojem stolu ter pripovedoval različne novice, ne da bi mogel povedati kaj posebnega; po svoji navadi se je prekinil vselej sredi stavka, povzdignil glas ter preskočil nenadno na kaj družega, kar se mu je zdelo v tistem hipu tehtnejše in zanimivejše.

Mene se je lotila sentimentalnost. Včasih je pogledala v sobo gospodarjeva najmlajša hčerka, postala za trenotek poleg mize ter zopet izginila. Njene oči so bile še ravno tako otroške in idealne, kakor nekdanj; njene ustnice so se smehljale še vedno tako sladko in ljubeznivo . . . a moj Bog — kje so tisti časi, ko sem gladił s svojo roko te svetle zlate laske in božal ta vroča, mehka lica! . . . Zdelo se mi je, da je zavel po sobi duh vijolic, in da so posijali skozi okno žarki pomladnega solnca . . .

»Hana je zdaj pri nas,« je opomnil Demšar. »Nekaj bolehnna je bila, pa je prišla, da se popravi; tukaj je menda boljši zrak . . . A jaz ne morem razumeti — morda je tu zraven kaj družega . . .«

Videlo se mu je, da je hotel nekaj povedati; a umolknil je ter se zazibal na stolu. Bukovec pa se je naslonil nižje na mizo z napetim obrazom in nemirnimi očmi.

»Kako mislite? . . . Kaj se je zgodilo z njo? . . . No — oprostite . . .«

Kadar so se odprla vrata, se je vznemirjen zganil; nervozno pričakovanje se mu je poznalo iz vsake gubice na obrazu; kretal se je nenaravno in prisiljeno, odgovarjal pa je tako zmedeno in hitro, kakor da se je šele ravnokar zdramil iz neprijetnih sanj.

»Oho, kdo sedi tukaj? To je lepo od vaju . . .«

Bukovec je naglo vstal, Demšar pa se je ozrl po sobi kakor v zadregi ter se odstranil.

»Kam pa, oče? Prinesite vina . . . Ne, saj je Francka tukaj . . . Francka, hiti . . . pa še en kozarec zame!«

Tabulova soproga se je bila v zadnjem letu jako izpremenila; nje telo je bilo postalo močno in polno, ognjena, krasna rdečica ji je ležala na obrazu, vlažne oči so gledale motno in sanjavo; zdelo se je, kakor da leži pod mehкими trepalnicami, globoko za mokrim pajčolanom čudovito, romantično življenje, do katerega še nikdar ni segel pohoten tuj pogled.

»Zdaj sem že teden dni doma . . . in dolgočasno je tukaj na Rušah. To so v resnici »Ruše«; tako puste zemlje ni na vsem svetu . . . razen na Strmici; tam je vse še bolj zapuščeno. Jaz sama ne vem, kako sem mogla tam živeti . . . A kod sta hodila vidva ves ta čas? Kaj je na Strmici novega . . . ali sta videla mojega moža? On mi nič ne piše; a to je naposled . . . torej pijmo!«

Izpraznila je kozarec ter ga postavila trdo na mizo.

»V gostilnici se človek vsega privadi, in vino je vrh tega izvrstno — ali se vama ne zdi?«

Kmetje so plačali in se poizgubili polagoma v vežo, odkoder se je čul še nekaj časa glasen vik in prepir; nekdo je izkušal zapeti z visokim hripavim glasom; zašel je vedno višje in višje, dokler ni zasopljen utihnil.

Rdečica na Haninem obrazu je postajala žarnejša in temnejša, njene ustnice so se bile vzbočile, oči pa so bile brez svetlobe, globoke in vlažne.

»Ali vidite mojo sestro? Prav taka sem bila jaz pred tremi leti . . . To se pravi — bolj vesela in samosvoja . . . Pomislite, samo tri leta je od tega — in meni se zdi, kakor da je preteklo že pol stoletja . . . Prav tu, kakor nocoj, sem sedela jaz — in tam na vašem prostoru, gospod Bukovec, tam je sedela moja mati . . . »Iz Lužarja ne bo nikdar nič,« je dejala, »pusti ga pri miru in daj svojo besedo Tabuli; on je pameten človek . . .« Lužar je bil takrat še študent, in jaz sem se malo kratkočasila z njim — kakor z drugimi; ne vem, ali je prišel kdaj do kakšne službe; pravijo, da je velik lump . . . Jaz sem se smejala in odgovorila: »No dobro; pa dam svojo besedo Tabuli; nazadnje je to vse eno . . .« Glejte, taka sem bila takrat. Jaz sem mislila vse kaj drugega . . . same neumnosti; zato me ni veliko brigalo, ali me dajo temu ali onemu . . .«

Demšar je odprl parkrat vrata, se ozrl po sobi ter zopet odšel. Plavooka Francka je pospravljala po mizah; hitela je, da so ji padale čaše iz rok. Včasih je pogledala k nam pol skrivaj in v zadregi, kakor da se nečesa sramuje.

Hana je pričela govoriti tiho, skoro šepetaje.

»Vi ne poznate teh ljudi; vsi gledajo tako prijazno in dobrodušno — a to so vrage! Sovražijo me — oče svojo hčer, sestra svojo sestro. Jaz dobro vem, kako gledajo za mano, kamor se prestopim . . . Oh, pa jaz se jih ne bojim . . . Jaz se ne bojim nikogar . . .!«

Bukovec je molčal, meni pa je bilo tesno in neprijetno.

»Ti, prijatelj moj, stopi za trenotek z mano; imam ti povedati par besed . . .«

Prijela ga je za roko, a takoj je sedla zopet nazaj, njene oči pa so gledale vanj široko in boječe.

»Zakaj si prišel? . . . Jaz sem te klicala, a ti ne bi bil smel priti . . . Ti nimaš sočutja z mano . . . Glej, jaz sem izgubljena, nobene poti ni zame več . . . Kakor je usojeno, tako moram živeti; to se ne da predrugčiti . . . Hotel si me iztrgati — a potem je bilo še strašnejše; pusti me, da poginem — sovraži me, kakor drugi, to bo najboljše . . .«

Demšar je stopil v sobo.

»Hana!«

»Jaz ostanem tukaj! . . . Pijmo!«

Obstal je za trenotek na pragu, potem pa se je obrnil in zaloputnil vrata za seboj.

»Vrni se k možu!« je odgovoril Bukovec s tihim, neodločnim glasom. »Jaz te nisem hotel iztrgati nikomur; nikamor te nisem hotel privedi —«

Hana se je veselo zasmejala.

»Dovolj, dovolj . . . Ne govorimo takih neumnosti! . . . Kam smo zašli, moj Bog! . . . Nocoj bodimo veseli; to je zadnji večer, potem pa pričnemo tisto življenje — tik tak . . . tik tak . . . pusto in dolgočasno kakor ura . . . Zapojmo, gospod Bukovec, saj smo sami! Katero hočete? Vi ste včasih imenitno peli . . .

Oh kam bova vandrata

Vandrček moj? . . .

No? . . . Začnite vendar!«

Bukovec je poskusil, ali glas mu ni hotel iz grla; nakremžil je obraz in skomizgnil z rameni.

»Prepozno je; za naju bo skoro čas, da odideva.«

Hana je vstala, in njena pretirana razigranost se je hipoma izgubila.

»Torej pojdite! . . . Pa spomnite se včasih mene . . . Meni bo zdaj težko . . .«

Podala nama je roko, in ko sva se ozrla pri vratih, je sedela za mizo in gledala za nama z velikimi, motnimi očmi . . .

Temno in mrzlo je bilo, ko sva se peljala proti Pogorju. Oba sva molčala, voznik pa je dremal na svojem sedežu.

* * *

Spomladi sem srečal v Ljubljani narednika Tabulo in njegovo soprogo. On je hodil po tlaku visoko vzravnán, z mirnimi, enakomernimi koraki; na njegovem trdem, hladnem obrazu je ležalo nekaj sočutnega in očetovskega. Hana pa je shuššala, in zdelo se mi je, da sta bili njeni lici nekoliko splahneli; nje oči so bile široko odprte, kakor da bi gledale tja v daljnjo, krasno daljavo . . .

V aleji je poganjalo prvo zelenje, in solnce je sijalo na splotjih v svojem najjasnejšem žaru.

Ženska in vino.

Ko vlada mi zvečer temina
V otožnih, mrzlih zimskih dneh —
Rad gledam v polno čašo vina,
Rad slišim zvonek ženski smeh.

Ljudje reko, da roka trese
Po vinu se jim drugi dan —
O, meni trese pa srce se,
In sen dobim po njem krasan.

Ljudje reko, da ženska mlada
In lepa — je možem le v greh —
O, če ima pa mene rada,
Igra veselje mi v očeh.

Zato, ti dekle mlado, krasno,
Napolni čašo še enkrat,
Obličje tvoje lepo, jasno
In vino to imam jaz rad.

Vojanov.

Moj vinski kot.

Kraj mesta tih mi hram stoji,
Obdan s prastarimi kostanji,
Kakor da bil bi v mirnem spanji
Nad vrati grozd rumen visi.

A v vinu tem sto misli spi,
Sto misli vzvišenih in krasnih,
In iz njegovih kapelj jasnih
Modrost nebeška mi duhti.

V tem hramu sladek trtni sok
V kozarcih zvonkih se svetlika
In v tožno lice radost slika,
Odganja skrb in teši jok.

Vojanov.

Gregor Aleksandrovič Potemkin.

(1739—1791)

Spisal Ivan Steklasa

1. Potemkinova mladost in sreča.

Gregor Aleksandrovič Potemkin se je narodil v vasi Čiževi blizu Smolenska meseca kimavca leta 1739. Oče njegov je bil upokojen major in nebogata lastelin. Umrl je že leta 1746., in tako je Gregor ali, kakor so ga zvali dete, »Gric« rano osirotel. Mati Darja Vasiljevna, lepa in pametna žena, se je preselila po smrti svojega moža z Gricem in drugimi otroki v Moskvo, kjer je živel sorodnik pokojnega Potemkina, Gregor Matvejevič Kozlovskij. Bil je predsednik komornega zbora. Kot skrbnik malodobne dece se je zanimal posebno za Grica, kateri je hodil, ko je dorastel, z njegovim sinom v šolo vse do vseučiliških nauk.

Potem je prestopil mladi Potemkin na komaj urejeno moskovsko vseučilišče ter se posvetil naukom z vso gorečnostjo in vedoželjnostjo. Za nadarjenost in uspehe v naukih je dobil zlato svetinjo. Prav rad se je bavil celo svoje življenje s samostalnim znanstvenim raziskovanjem ter je vrlo mnogo in goreče čital. Še posebno rad se je razgovarjal z učnimi menihi o verskih vprašanjih, v katerih je bil vrlo zveden, in znal je na pamet vse znamenite izreke svetih očetov, pa tudi rimskih in grških klasikov. Ker je bil od mladosti vdan razmišljanju in pobožen, je mislil nekaj časa, da vstopi v samostan. To se pa vendar ni zgodilo, ker ga je preveč mamilo posvetni sijaj, ki ga je videl pri neki priliki na dvoru cesarice Jelisave Petrovne (1741—1762). Izprevidel je kmalu, da si kot učenjak ne bi mogel steči velike slave. Pa saj je bilo na cesarskem dvoru med samimi ljubimci cesaričinimi toliko nenadarjenih in nesposobnih ljudi. Človek krepkih udov, visoke postave in telesne lepote se je lažje popel do visokih časti nego še tako učen mož.

Bržkone so bile te in enake misli vzrok, da je začel Potemkin zanemarjati vseučiliške nauke ter bil leta 1766. izključen z Novikovim vred radi »lenosti in nemarnosti«. In vendar je bil Novikov izmed najučenejših mož tistega časa, a tudi Potemkin ni bil brez znanja. Po tem bi se dalo soditi, da tedanji suhoparni in pedantni način predavanja na vseučilišču ni ustrezal živahnim duhovom nadarjenih

učencev, in tako so baš najbolj nadarjeni učenci izgubili veselje za nauke ter vsled tega zanemarjali predavanja. Krivo sodijo torej o Potemkinu oni nemški zgodovinarji, ki trdijo o njem, da je bil zares len in nemaren, pa tudi neotesan in nevesten človek; kajti Potemkin je res temeljito poznal staroklasično in francosko književnost ter bogoslovne znanosti.

Potemkin je popustil torej znanstveno polje ter stopil v dejansko vojaško službo. Po navadi tistega časa so ga zapisali, ker je bil še mlad, v konjiško telesno stražo kot oklopnika. Od tega časa se je lotil s posebnim zanimanjem izučavanja vojaške službe ter si je pridobil v nji kmalu toliko znanja kakor v bogoslovnih naukih. V kratkem je postal radi svoje velikosti in telesne lepote glasnik pri priljubljenem dedu cesarja Petra III., Jurju Holsteinskem.

Tisti čas, ko je prišel Potemkin v Petrograd, je bil posebno udoben za čestihlepne ljudi. Katarina II. (1762—1796) je potrebovala odločnih mož, ko se je povzdignila na prestol. Med njimi je bil tudi Potemkin, ki je dobil za svoje sodelovanje pri tem dogodku od Katarine lepo nagrado, namreč: 400 duš kmetov, čin podporočnika v telesni straži in pridvorno plemstvo. To so bile prve skromne nagrade za Grica, kateremu so se s tem izpolnile prve mladostne sanje.

Prvi najtežji korak — začetek — je bil storjen. Potemkin je bil zdaj znan vladarici, ki se je začela zanimati za dostojanstvenega konjika; saj se je povrh svoje lepote odlikoval tudi še s svojo nabraženostjo in bistrournostjo. Mnogo pripovedi se nahaja v knjigah o tem, kako se je ponašal Potemkin v tem času pri dvoru, in čemu se je imel pred vsem zahvaliti za svoje povišanje. Pravijo namreč, da je umel mladi srečnež posnemati tuje glasove, pa je s tem večkrat zabaval Gregorja Orlova; to da je zvedela tudi cesarica ter zaželela, da se bolje upozna s tem veseljakom. Ko ga je Katarina kaj vprašala, ji je odgovarjal z njenim glasom in izgovorom, čemur se je ona sladko smejala. Pa tudi njegovi iznajdljivosti in smelosti je imela večkrat priliko se čuditi. Tako je nekoč Katarina vprašala Potemkina, ko so sedeli pri mizi, nekaj v francoskem jeziku, a le-ta ji je odgovoril po ruski. Sedel je za mizo pa tudi ugleden činovnik iz rodovine Polonijev. Le-ta je očital Potemkinu, da je podložnik dolžan odgovarjati svojemu vladarju v istem jeziku, v katerem je bil vprašan. Toda mladi plemič se vsled tega ni niti najmanje zmedel, namreč je odgovoril: »A jaz nasproti temu mislim, da je podložnik dolžan odgovarjati svojemu vladarju v jeziku, v katerem more izraziti verno svoje misli; ruskega jezika se učim že 22 let.«

Drugikrat je cesarica igrala karte z Gregorjem Orlovim. Potemkin pride k mizi, se opre nanjo z roko ter gleda v karte cesaričine. Orlov mu je šepnil, da naj odide. »Pustite ga,« je rekla cesarica; »vas ne moti!«

Ali slavohlepneža, kateremu se je nasmejala sreča s tako lepimi uspehi, je zadela grozna nesreča: oslepel je na desnem očesu. Tudi ta dogodek je bil povod najbolj sanjarskim pravljicam. Govorilo se je, da sta mu izbila oko v nekem prepiru grofa Orlova, toda bržkone si je bil sam kriv svoje nesreče. Zvali so ga od tega časa Alkibiada. Kaka zbadljivka je bila to za mladega gizdalina! Od tega časa se je vdal Potemkin popolni zdvojnosti; zdelo se mu je, da je vse izgubljeno: že zadobljeno zanimanje vladarice, a s tem tudi sijaj, slava in mogočnost. Celih 18 mesecev ni zahajal med svet, nego je bival doma v sobi z zaprtimi oboknicami ter občeval le s svojimi najbližjimi znanci. Ko so ga napadale zdvojne misli, je zaželel iznovič, da postane menih, ter je vrlo marljivo čital pobožne knjige. Slednjič se je pa vendar pomiril tudi s to telesno hibo, katera se je po trditvi vrstnikov malo opazala ter je le neznatno kazila njegovo lepoto. Z zavezanim očesom je začel zahajati v društva, a slednjič prišel tudi na dvor, kajti zanj se je zanimala še vedno cesarica Katarina. Orlovim to sicer ni bilo po volji, toda po zapovedi vladarice sta posetila nekega dne oba grofa puščavnika, češ, da ga dovedeta zopet na dvor.

»Striček«, pravi Gregor, »vladarica je zapovedala, da pregledava tvoje oko.«

Ali Potemkin ni hotel s početka ti zahtevi zadovoljiti; tedaj sta Orlova s silo snela obvezo z očesa ter se prepričala, da je njiju protivnik oslepel. »No striček,« je izpregovoril nato Gregor, »meni so pravili, da ti le kljubuješ . . . Obleci se; cesarica je zapovedala, da te pripeljeva k nji!«

Tako je prišel Potemkin drugič na cesarski dvor, kjer pa do zdaj sicer ni imel še nobenega vpliva. Samo toliko se more reči, da je bil on v tem času pogostoma na dvoru, da je zabaval vladarico s svojimi dovtipi ter se ji na ta način posebno prikupil.

Orlovi in njih stranka ga niso trpeli, ker se jim je bil že večkrat odločno uprl. Hoteli so ga zategadelj odstraniti s cesarskega dvora, a to se jim ni posrečilo. Vendar so sčasoma toliko izposlovali pri cesarici, da v tem času ni bil povišan v državni službi; šele leta 1768. je bil imenovan za komornika. Opravljal pa je Potemkin v

tem času prav različne službe ter bil celo član »velike komisije«, ki je imela sestaviti državni zakonik za celo Rusijo.

Leta 1769. je odrl Potemkin po najvišjem dovoljenju k vojski kot dobrovoljec. Hotel je poiskati svojo srečo na bojnem polju; kajti na cesarskem dvoru je vse mrgolelo vsemogočnih spletkarjev in raznih tekmecev, ki so se trgali za naklonjenost vladaričino. S pismom, v katerem je izrazil svojo željo, da hoče služiti oboževani vladarici verno in zvesto do svoje smrti, je vzel slovo ter odšel nemudoma k vojski, ki je obsedala pod vodstvom kneza Golicina trdnjavo Hočim na Dnjestru. Ta prva vojska Katarine II. s Turki (1768—1774) se je odlikovala z velikimi zmagami ruskih čet posebno pod zapovedništvom grofa Rumjancova Zadunajskega, ki je bil zamenil Golicina. Znamenit poraz Turkov pri Lacgi in Kaguli je dokončal to vojno za Rusijo z vrlo povoljnim mirom v Kučuk-Kajnardži (1774).

V ti vojni si je stekel Potemkin prve svoje lovorike. Že pod knezom Golicinom je sodeloval v mnogih bojih ter si zaslužil radi hrabrosti pohvalo zapovedujočega generala. Izurjen v konjiški službi, se je pokazal Potemkin pri teh prvih vojaških poskusih izvrstnega konjika. »Neposredno priporočam Vašemu veličanstvu hrabrost in izkustvo, katero je pokazal pri porazu moldavskega paše leta 1769. generalni major Potemkin; do tega časa se naše konjištvo ni izkazalo še nikjer tako spretno in hrabro, kakor zdaj pod zapovedništvom imenovanega generalnega majorja.« Tako je sporočil knez Golicin Katarini o podjetnem Potemkinu, ki je pokazal, kjerkoli je bilo treba, okretno hrabrost in vrlo odločnost v vseh samostalnih odredbah. Potemkinova četa se je kesneje še posebno odlikovala pri krvavi osvoboditvi trdnjave Izmailske.

Toda sredi teh bojev je vleklo Potemkina nekaj neprenehoma z bojišča v Petrograd, na cesarski дворец, k izvoru in sredotočju vsega veličja, milosti in bogastva. Tam je živela vladarica, katere naklonjenost je veljala več, nego pobjeda ter osvojitev desetih trdnjav.

Potemkin je prispel v Petrograd že konec leta 1770. z odličnim priporočilom, ki mu ga je dal Rumjancov. Vendar zanj še ni prišel čas. Orlovi so bili še vedno najmogočnejši dvorjaniki, posebno še po sijajni Čezmenski zmagi (1770), katero je priboril sam Aleš Orlov. Vzdignili so se bili sicer proti njim ugledni Panini, ali brezuspešno. Bodoči ljubimec Katarine je bil dovolj oprezen, da ni začel borbe z njimi, saj bi se bila zdaj gotovo končala le z njegovim porazom.

Pač pa si je iskal zaveznikov na dvoru ter jih je tudi našel. Bila sta to dva dvorjanika, knjižničar Katarine Petrovin in Ivan Elagin.

Prvi je opozarjal cesarico na Potemkina s svojimi pesmimi, drugi je pa posredoval, da je mogel Potemkin dopisovati s cesarico. Karabanov sporoča, da je 'cesarica z zadovoljnostjo' prebrala vsako pismo ter se prepričala, kako ljubezniva čuvstva in koliko hvale posvečuje Potemkin njeni osebi. Katarina je s početka dajala na ta pisma ustne odgovore, kesneje pa je prijela sama za pero ter začela z njim dopisovati. In odslej je raslo čuvstvo cesaričine blagonaklonjenosti naproti mlademu srečnežu brez prestanka. K temu so pripomogli ugodni dogodki. Ravno ko se je bodoči miljenec iznovič odlikoval pri Silistriji, kjer je zapovedoval celemu rezervnemu oddelku, so se v Petrogradu na cesarskem dvoru izpremenili dosedanji odnošaji njemu v prilog.

Turška je za ruske zmage Rusom naklonila grozno kugo; le-ta je zlasti v Moskvi provzročila velik strah in upor. Orlovim protivna stranka Ivanoviča Panina je uverila cesarico, da bi se morala izročiti poverljivi osebi vsa oblast, da reši to mesto skrajnje nesreče. Predlagal je za ta posel Gregorja Orlova, češ, da se ga tako reši; saj je čvrsto računal, da tudi njega pobere kuga. Toda hudo se je prevaril. Orlov je z veliko odločnostjo in modrimi odredbami res pomiril prebivavce ter zadušil celo to hudo bolezen. Slavodobitno se je povrnil v Petrograd. Celo slavoloke so mu postavljali. Vendar je začela kmalu po tem dogodku njegova slava temneti. Kot cesarski poslanec na kongresu v Fokšanah se je ponašal prav samooblastno naproti turškim zastopnikom, ker le-ti niso hoteli odobriti njegovih predlogov glede miru. Prechal je zategadelj iznenada z dogovori ter se povrnil v Moskvo. To pa cesarici ni bilo po volji, in njen glasnik mu je izročil že na potu pismo, v katerem mu je bilo zapovedano, da se naseli v Gačini.

Ravno takrat je bil povišan Potemkin za generalnega lajtnanta spričo svojih odličnih vojnih činov. Brez dvoma je bil dobro poučen o vsem, kar se je bilo zgodilo v tem času na cesarskem dvoru, in je kar hrepenel, da pride v Petrograd. Njegov odhod je pospešilo pismo, ki mu ga je pisala cesarica sama. Že v početku leta 1774. je prispel on v Petrograd. V kratkem času je postal mogotec, kateremu so se ponižno klanjali ljudje, ki so ga še pred nedavnim smatrali le za povišanca.

A kaj je bilo povod ti rastoči naklonjenosti Katarine do Potemkina, naklonjenosti, katera je bila tako trajna, da je trajala do smrti mogočnega kneza? Pred vsem je umel Potemkin vzdržati pri cesarici zanimanje za svojo osebo, ne samo kadar je bil na dvoru,

nego tudi takrat, ko je bil odsoten. V svojih pismih ni nikdar skoparil z izrazi vdanosti, marveč je prikupljivo in spretno izjavljal svoja goreča čuvstva do obožavane vladarice. Tudi je slišala Katarina mnogo o vojaškem znanju in smelih podjetjih mladega junaka, o katerem so neprenehoma sporočali njegovi pristaši, kadarkoli je bil on na vojski. Vrhu tega nespretni minister Vasiljčikov ni znal izvrševati velikih osnov, s katerimi je stopila ravno takrat na dan genijalna vladarica. Teh ugodnih prilik se je Potemkin čvrsto oklenil ter se znal z njimi okoristiti skoraj do konca svojega življenja.

Med tem je dohajal tudi vedno redkeje Gregor Orlov na cesarski dvor. Da se prilizne cesarici, je pripeljal na dvor Potemkina, brž ko se je bil le-ta povrnil z bojišča. Želel si je s tem pridobiti poprejšnjo milost vladaričino. A dogodilo se je ravno nasprotno; Potemkin je kmalu iztisnil Orlova za vselej s cesarskega dvora. O odnošajih obeh cesaričinih ljubimcev so se širile kmalu potem razne pripovedi. Tako su pripovedovali, da je korakal nekoč Potemkin po stopnicah do cesarice, a Gregor Orlov je odhajal ravno od nje po istih stopnicah. Potemkin se obrne ves zmeden k svojemu drugu ter ga vpraša v naglici: »Kaj je novega na dvoru?« — »Nič« odgovori Orlov hladno, »vi greste gori, jaz pa doli.« In tako je bilo tudi v resnici; kajti Orlovi so izgubili od tega časa na cesarskem dvoru ves vpliv.

Osrčen po preprijaznem ponašanju Katarininem, je poprosil Potemkin, naj ga imenuje za generalnega pobočnika. Kmalu je dosegel, kar je želel, kajti že čez mesec dni je cesarica sporočila Bibikovu, da jo njegov drug Potemkin povišan do časti generalnega pobočnika. To se je zgodilo dne 1. sušca leta 1774.

To povišanje je provzročilo na dvoru med dvorjaniki in diplomati mnogo šuma. Pruski poslanec na ruskem dvoru grof Solms je sporočil svoji vladi o tem dogodku tako-le: »Kakor se vidi, postane Potemkin najvplivnejša oseba v Rusiji. Mladost, um in odločnost mu dajejo tak položaj, kakršnega ni užival niti Orlov.« In dobro je sodil ta državnik. Potemkina so od tega časa kar obsipali z bogastvom in častmi. Prejel je takoj v prvem času svojega povišanja ogromne vsote denarja, deset tisoč kmetov, mnogo biserjev in drugih dragocenosti. Leta 1774. je bil Potemkin že generalni šef, podpredsednik vojnega sveta in vitez reda sv. Andreja Prvozvanega (t. j. sv. Andreja apostola). Leta 1775., o proslavljanju miru kušukkajnardskega, je dobil že naslov grofovski, a meseca sušca leta 1776. je prejel po iskreni prošnji same Katarine od nemškega cesarja Josipa II.

tudi kneževski nazivek s pridevkom »prejasni«. Tuji vladarji so mu izkazovali svojo milost po posredovanju svojih poslancev v Petrogradu ter mu obenem poklanjali visoke odlike; le Jurij III., vladar »ponosnega Albiona«, ni blagovolil podeliti Potemkinu reda »Podveze«.

Milosti se pa niso delile samo Potemkinu, nego tudi njegovim sorodnikom. Mati njegova je bila izvoljena za dvorsko gospo; pa tudi sestre in druge sorodnice so se približale cesarskemu dvoru ter dobile tukaj svojo službo.

Slava mogočnega kneza je odmevala že prva leta njegovega povišanja po celi Rusiji. Moskovsko vseučilišče, ki je bilo »Grica« izključilo radi navidezne lenobe in nemarnosti, je proslavljalo novega dostojanstvenika v vzvišenih verzih. Sumarokov in Heraskov sta ga proslavljala v svojih pesmih kot mecenata. Metropoliti in vladike so se obračali nanj s ponižnimi pismi ter ga prosili priprošnje pri cesarici. Potemkin je bil tako dosegel svoj smoter, za katerim je hrepenel toliko časa.

(Dalje prih.)

Drobne pesmi.

Fantovska.

Sosedova »srček« kupila
Najlepši na sejmu je vsem;
»Za tebe kupila ga sem«,
Tako je sladko govorila.

Odvrnil sem fantič dekletu:
»Le drugim ta srca kupuj,
A meni še lepše daruj,
Ki ljubim nad vse je na svetu.«

Takoj me dekle je umela —
»Če tebi, moj fantič, je dam,
Kaj reva naj sama imam?«
Odvrnila je zardela.

»Poslušaj, jaz to-le svetujem:
Menjajva! — ti moje dobiš!
Če misliš, da škodo trpiš,
S poljubi te rad odškodujem.«

Za voglom.

Za vogel se ljubici skrijem;
Ko blizu dovolj postoji,
Krog vrata ji levo ovijem,
Zatisnem ji z desno oči.

Tedaj ugibala bo deva,
Kedo je predrzen tako,
Naj še si tako prizadeva,
Odtegnila roke ne bo.

Predolgo če bo ugibala,
Prisrčen poljub ji bom dal,
Potem pa takoj bode znala,
Kedo ji za voglom je stal.

Saj drug poljubiti nobeden
Te rože cvetoče ne sme;
Oj srečen tako je le eden,
Ki dal ji za to je srce.

Z.

Fata morgana.

Piše Evgen Štefanič.

(Dalje.)

XVI.

o so se v soboto večer vrnili z izleta Rošer, Dana, kaplan, Olga in Zdenka, vsi vroči, vsi glasni, veseli in oduševljeni, jim je povedala gospa Rošerica, da je prišel popoldne doktor Rodič z Nemcem, poštnim oficijalom, ter z bratom njegovim, profesorjem bogoslovja.

»Žal nam je,« so rekli smeje se izletniki, »toda pomagati ne moremo.«

»Ves svet nas je moral slišati, ko smo vriskali in peli gori na hribu svete Marjete. Oh, mama, ti ne veš, kaj se pravi biti tako med sabo, v družbi, v kateri se vsi razumejo, daleč od družega sveta!« je pravila veselo Dana ter hitela spravljati nabrane poljske cvetice v veliko vazo.

Drugi so že sedeli za mizo.

»Če bi bili oni trije prišli včeraj, bi jih bili povabili na današnji izlet,« je rekel Rošer.

»Saj res, bila bi večja družba,« je odgovorila Olga.

»Pa morda ali skoro gotovo ne bi bilo tako lepo,« je podvomila Dana.

»Bog ve, kakov sitneš je oni profesor,« je dostavila Zdenka.

»Prav vseč mi je — seveda kolikor morem soditi po vtiskih za onih par minut, ko so bili tukaj; na prvi mah se vidi, da je kakor po zunanosti tako po notranosti pravo nasprotje svojega brata,« je povedala Rošerica.

»Rekli so, da pridejo jutri zopet k nam,« je dodala Rošerica, »ker sta ostala oba baje pri Rodiču.«

»Zamudili nismo torej ničesar,« je rekel Rošer.

»Ali je Rodič že za stalno tu?« je vprašala Olga.

»Menda že, kajti njegovo gibčno in urno mater sem videla danes večkrat hiteti skozi vas.« —

Kaplan Zorko je sedel ob koncu mize, držal roko na čelu in gledal Dano, ki je bila še vsa rdeča, a lasje so se ji usipali v neredu čez obe ušesi.

»Kaj premišlujete, gospod kaplan?« ga je vprašala Zdenka. »Ali je današnji izlet napravil tak vtisk na vas?«

»Neizbrisen seveda,« je dodala šegavo Olga.

»No, če že hočete vedeti — mislil nisem sedaj prav nič o izletu, ampak mislil sem, kaj bom povedal jutri ljudstvu raz leco, ker se nisem še nič pripravil.«

»Naznanite jim na ves glas, da ste hripavi,« je svetovala smeje se Olga.

»Rekli bi, da sem postal hripav na izletu; ne, res moram oditi, da vsaj malo premislim.« —

Ko je Zorko odšel, so šle Dana, Olga in Zdenka v Danino sobo, da bi si malo poravnale toalete.

Toda mesto tega opravila so sedle vse tri na mali elegantni divan ter se jele razgovarjati.

»Kako srečni ste bili danes, Dana!« je rekla Zdenka. »Kar primere ni med lanjsko in pa letošnjo Dano. Moj Bog, kako izpreminja sreča ali nesreča človeka!«

»Kaj vi veste o moji sreči? Kdo vam je pravil, da sem srečna?«

»Smešno!« je rekla Zdenka. »Saj je to vsem vidno; samo vašemu papa in mama je treba naočnikov, da bi to videla, ker sta preveč zaljubljena v vas.«

»Vidiš, Dana,« je dejala Olga, »kako malo sta oprezna; drugi tudi že vedo, in včeraj, ko sem bila v mestu v neki družini, so me vpraševali, sicer po ovinkih, toda vendar jasno o tem razmerju. Delala sem se, da ne vem ničesar, in rekla, da je le grdo obrekovanje.« —

»Kje, kje si slišala, povej, prosim te,« je silila Dana.

»O ne, greh se pove, grešnik pa ne, draga moja! To ti pa pač lahko povem, da so se nekatere gospodične kar zgražale, češ, da se more hči iz ugledne, dobre hiše izpozabiti tako daleč.«

Dana se je zasmejala s smehom, s katerim je posnemala prijetni, zvonki kaplanov smeh.

»Kdo bi si bil mislil pred letom kaj takega!« je vzkliknila s smehom.

»Seveda,« se je oglasila Zdenka, »hčere iz uglednih, dobrih hiš se ne izpozablajo tako daleč, ker iščejo le moža in ne srca in ne ljubezni, ker so odgojene večinoma tako šablonski, da jim ugaja le dobra partija — za srečno ljubezen so pa preglupe!«

»Oj ti ljuba naša Zdenka, kako je to lepo povedala!« je vzkliknila Dana. Poljubiva se — tako! še enkrat! pa reciva si odslej ti!«

»Jaz se sicer ne strinjam s takim ljubkovanjem s svetimi možmi, katere moramo prepustiti le Bogu — toda naj bo no, ker se že z Dano tikata, pa se tikajva še medve!«

Poljubili sta se Dana in Zdenka, potem so naglo vstale vse tri, se zavrtele veselo po sobi in se šele sedaj jele opravljati. —

Med tem časom je pravila Rošerica svojemu možu med drugim, da je bil pri Rodiču tudi Perič; videla jih je, ko so se pripeljali vsi trije v vas, a seveda se on ni pokazal z drugima dvema.

Po večerji je Zdenka, ne da bi jo bili prosili, odprla klavir in jela igrati narodne pesmi. Zdenka in Dana sta peli sopran, a Olga jima je sekundirala s svojim močnim altom, kateremu so pravili znanci in znanke navadno »nizki bas«.

»Koga onih treh prikleneš ti jutri nase?« je vprašala Dana Olgo.

»Jaz — Rodiča,« je le-ta odgovorila.

»Jaz bogoslovskega profesorja,« je rekla Zdenka; »a tebi, Dana, ostane le Nemeč, hočeš ali nočeš.«

»O jaz ga ne potrebujem, ker upam, da pride tudi moj »bien aimé«!« je protestovala Dana. »Nemeč naj ostane za rezervo.« —

Drugega dne so se druga z drugo spogledovale Dana, Olga in Zdenka pri kaplanovi propovedi, čudeč se predmetu njegovega govora. Kaj mu je zopet dalo povod k takemu govoru? so si mislile vse tri.

Govoril je namreč o zlobnih jezikih, ki z obrekovanjem učinijo toliko hudega na svetu. Obsodil jih je seveda v pekel, češ, da to je umor, ubojstvo, ker človek ne mori le z mečem, ampak tudi z besedo, s katero jemlje svojemu bližnjiku čast in dobro ime ter mu ruši zadovoljnost in srečo.

Govoril je živo, prepričevalno. Prav pod leco je sedela z upognjeno glavo, pobožno nagnjeno na stran — župnikova kuharica. —

Po maši je hotela Dana na pošto — ker je vedela, da vračajoč se srečajo Zorka. Hotela ga je vprašati, ali je imel novih povodov za tako propoved.

Srečale so ga prav pred župniščem.

»Nič, nič, prišlo mi je samo tako; dal sem nekak migljaj, ko bi imel kdo kakovo tako slabo misel,« je odgovoril Zorko na Danino vprašanje s prisiljeno veselostjo; a Dana je ni zapazila ter ga je povabila, naj pride popoldne, češ, da pridejo tudi oni trije.

Prišedši prejšnji večer z izleta, je dobil poziv, da mora v škofijo. Vedel je za gotovo, kaj to pomeni, in neka slutnja mu je pravila, da se bliža njegova sreča svojemu koncu.

Sklenil pa je, da ne pove Dani še ničesar.

XVII.

Zdravnik Rodič in profesor Nemeč sta bila znana že z Dunaja, in dasi ondu nista občevala mnogo — Nemeč je bil čudak in vedno najrajši sam — sta vendar drug drugzega visoko čislala, in kadarkoli sta se sešla, ni bilo žal ni enemu, ni drugemu, in drug drugzega sta bila vesela; vglobila sta se obično v kako vprašanje, katero sta potem razpravljala na dolgo in široko. Gradiva se tako strokovno kakor tudi splošno izobraženima možema ni moglo nikoli primanjhati, dasi se njiju misli in nazori večinoma niso strinjali.

Če je bil še poštni oficijal zraven, sta obično le molčala; kajti vedela sta, da ne moreta pričeti v njegovi navzočnosti resnega pogovora. Poštnega oficijala pogovor se je najraje sukal okolo lepih punc in pa denarja.

Profesor Nemeč, videč kraj, kjer je bil nastavljen Rodič, se ni mogel dovolj načuditi naravni lepoti cele pokrajine, čistemu, zdravemu zraku ter prijetnemu vonju smrečnih gozdov, in žalostno je pripomnil svojemu bratu, da je pri njem v mestu pač malo ali nič na boljšem nego na Dunaju.

»Glej, profesor, ti veš, da se ne znam hliniti in delati poklonov,« je dejal Rodič; »pridi k meni. Tebi je res treba dobrega zraka, ker si še vedno slab; ostani, dokler se pokrepčaš popolnoma — meni boš pa krajšal čas, da ne bom toliko čutil velikega razločka med stolnim mestom in sedanjo samoto. Posebnih ugodnosti ne boš imel, ker pri meni ni še vse v redu, kakor bi moralo biti — toda kaj bi govoril, saj me poznaš: kar imam, to ti dam na razpolago od srca.«

In profesor Nemeč je dobrodušno ponudbo radovoljno sprejel.

»Ta je pa lepa!« se je oglasil poštni oficijal. »Ali tako skrbiš za mojo dušo? Ako bi ostal pri meni, bi morda kako neumnost zažabil in si tako pridobil zaslug za dušno blaginjo svojega brata.«

»Za eno, ki bi ti jo morda zažabil, bi jih potem napravil deset hujših,« ga je zavrnil brat duhovnik; »izgubil sem nado, da te poboljšam!«

»Zamorca prati bi bilo škoda mila in truda« je rekel smeje se Rodič.

Poštni oficijal Nemeč se je odpeljal še tisti večer, njegov brat je pa ostal pri zdravniku. —

Olga in Zdenka, osobito pa Dana so se že pripravljale, kako sprejmo popoldanske goste. Vse tri so se zarotile proti Nemeču, poštnemu oficijalu.

Okoli pete ure so sedeli Rošerjevi v lopi pri čaju, ko jim je prihitela hišna naznanjat, da sta prišla dva gospoda.

»Dva?« so se začudile obenem vsa tri dekleta.

V tem, ko je Rošerica ukazala hišni, naj jima odpre in ju spremi v salon, so one tri ugibale, koga vendar ni.

»Jaz pravim, da oficijala ni,« je rekla Zdenka.

»Jaz pravim, da ni profesorja,« je trdila Dana.

»Da je le doktor prišel!« se je smejala Olga.

Rošer in Rošerica sta takoj vstopila v salon, kjer sta stala mali čokasti zdravnik ter visoki in suhi profesor.

One tri so se pa hihitale v prednji sobi ter podile druga drugo naprej.

Prva se je izresnobila Olga ter vstopila naprej samozavestno in ponosno, za njo je plašneje stopala Zdenka, a nazadnje je vstopila še vedno se smejoča Dana. Rodič, Olga in Dana so se pozdravili srčno in veselo, mu predstavili Zdenko, a Rodič je vsem predstavil profesorja Nemca kot svojega gosta.

Pogovor je bil tak, kakor je običen pri prvih posetih. Vpraševali in pripovedovali so si o kraju, o vodi, o ljudeh in — last not least — o vremenu.

Dana je postajala nestrpna, ker ni bilo še od nikoder kaplana.

Olga ji je namignila ter ji stisnila roko, a hotela je reči: »Vidiš, onega ni, in prav je, da ga ni.«

Zdenka pa je pogledala najprej Olgo, potem pa Dano s pogledom, ki je izražal, da ji oba gosta ugajata, posebno ugajata.

Prijatelja sta hotela kmalu oditi, toda Rošer ju ni pustil; povabil ju je na južino v lopo na vrt.

»Naj grem kar naprej, da vama pokažem pot,« je rekel Rošer. Za njim je šel profesor Nemeč z gospo Rošerjevo in Dano, katero je opazoval posebno ostro, potem pa zdravnik z Olgo in z Zdenko.

Ko so vsi sedli, je šepnila Rošerica Dani na uho, kaj naj ukaže prinesiti. Ko je Dana izbirala vino in kupice ter postavljala vse na podstavnik, je stopil v obednico kaplan.

»O, tako pozno!« ga je očitajoč pozdravila Dana.

On jo je otožno pogledal, jo prijel za obe roki ter ju obdržal v svojih.

»Kaj vam je?« ga je vprašala.

»Nič — srečen sem sedaj!«

»Moj Bog, takega lica je človek, ki je srečen. Včeraj na izletu ste bili torej nesrečni, ko ste bili tako razposajeno-veseli!«

»Sreča se izraža na razne načine, Dana moja! — Ali so oni že tu?«

»Ne: so — sta.«

»Tako? Samo dva?«

»Da, zdravnik in profesor, ki je doktorjev gost na počitnicah.«

»Imeli boste družbe vedno dovolj,« je rekel kaplan z nekim trpkim naglasom.

»Kaj meni mar družbe!« je odgovorila Dana malomarno.

Ko sta stopila v lopo, so bili vsi v prav živahnem pogovoru o narodnih stvarih, in ta pogovor so nadaljevali tudi potem, ko so onima dvema predstavili kaplana in je ta sedel zraven Dane.

Profesor Nemeč ni govoril mnogo. Roke je držal križem na prsih, posegel je v pogovor le tu in tam, zato pa je tem pridneje opazoval in sam v sebi takoj klasifikoval vso družbo.

Najbolj je opazoval Dano radi svojega brata; toda ta ni videla tega, ampak bila je vsa zaverjena v kaplana ter vesela, da je bil pogovor živahen, ne da bi bilo treba mnogo govoriti tudi njima. A tanko opazujoče profesorjevo oko je kmalu razmotrilo prijateljstvo Danino in Zorkovo in kot poznavatelj človeških slabosti si je takoj tudi ustvaril sodbo o tem razmerju. Obraz se mu je stemnil, a sredi čela se mu je napravila globoka guba.

Ko se je kaplan ozrl vanj, je uprl profesor nanj tako dolg in predirljiv pogled, da je takoj izpustil Danino roko ter močno zardel.

Ko je solnce zahajalo, je Rošer predlagal, da bi šli v gozd do slapa.

Zdravnik je pravil, da je prišel v tem času že parkrat sam, v gozd; njegovi lepoti da se ne more načuditi.

»Tudi narava je včasih nevarna,« je rekel profesor s svojim tihim in mirnim glasom; »ona ima mogočen vpliv na človeško srce ter ga napravlja sentimentalnega fantasta.« —

»Res je,« je rekla Zdenka; »toda da more narava tako vplivati na človeka, da imej človek sploh veselje opazovati naravo in jo uživati s sentimentalnimi očmi, za to treba, da živi ugodno, da ima vsega dovolj.«

»To je res, to nam svedočijo izleti,« je dostavila Olga.

»Koga zanima po dolgi hoji tudi najdivnejši razgled, dokler ne utolaži svojega sitnega želodca!«

»Ali to je naravno,« je rekel Nemeč; »le tedaj, kadar smo telesno popolnoma krepki, le tedaj se more tudi naš duh vznesti.«

Dame so skrivaj nekako čudno ogledovale dolzega, suhega, bledega, vedno resnega profesorja, ki se ni nikdar smehljajal.

Najbolj je ugajal Zdenki, zato je porabila priliko ter stopila na njegovo stran, in kmalu sta začela modrovati.

Tudi Olga z Rodičem je govorila le o resnih stvareh v resnem tonu; uvidela je takoj, da bi bil šaljiv pogovor s tem človekom neumesten.

Šalila se je le Dana z Zorkom, in z njima se je prav tako veselo in mladeniško zabaval in smejal tudi Rošer, menda samega veselja, ker je videl svojo ljubljenko tako zadovoljno. —

Ko so se poslavljali, je Rošer vabil prav vljudno zdravnika in profesorja, naj prideta skoro zopet.

Zdravnik je pa naprosil kaplana, naj bi se družega dne peljal z njim in s profesorjem ter jima razkazal ves okraj.

»Pojutrišnjem!« je dejal kaplan glasno, da bi slišala Dana; »kajti jutri moram v mesto.«

Konec vasi je bila zdravnikova enonadstropna, na novo pobeljena hiša. Opravil jo je, kakor je dejal, le za silo.

Prirediti je dal čakalnico za »boljše« ljudi, ki je bila obenem sprejemnica in sicer v pritličju na levi strani vhoda. Na desni je bila kuhinja in zraven mala soba za kmetiške bolnike. Gori so pa bile tri sobe: materina, njegova in pa sedaj tudi profesorjeva.

Stara Rodičevka se je iz srca razveselila, ko je ugledala lično hišico v tako krasnem kraju. Brez mestnega šuma in hrupa, brez klepetavih ženic, si je mislila, bode sicer sprva malo čudno, a ko se privadi, se bode gotovo prav dobro v ti tihoti počutila.

Isti večer po večerji se je profesor takoj poslovil od zdravnika, češ, da je še z brevirjem na dolgu. O Rošerjevih in drugi družbi ni bilo med njima nič govora. —

Drugo jutro je prišel profesor Nemeč v cerkev, ko je bil baš kaplan odmaševal. Ko sta se pozdravila, je rekel Nemeč:

»Jaz pojdem tudi v mesto; ako se vam ne mudi, se popeljeva lahko skupaj takoj, ko odmašujem.«

Kaplan je rad privolil ter dejal, da ga počaka tam doli na Rodičevem vrtu.

Dana, ki je vedela, da pojde Zorko v mesto, je tiho vstala, da ne bi zdramila Olge in Zdenke, ter šla na vrt ob poti z malim ročnim delcem. Dasi je bila šele sedma ura, je bilo vendar že silno vroče, osobito tam pred hišo, kamor je solnce kar naravnost upiralo svoje žarke.

Dana je bila oblečena v svetlo, rožnobarvno satinasto obleko, ki se je od vratu spuščala bogato nabrana do tal. Črez pas je imela na lahko privezan temnozelen trak, a na glavi širok slamnik, okrašen z živordečim makom. Delala ni. Roke je imela sklenjene v naročju ter zamišljeno zrla predse.

»Pridi vendar že mimo, ti moj zlati, zlati Zorko,« je dejala šepetaje.

»Oh, da mora biti drag mojemu srcu! Oh pa kako ne bi bil, ko je tako ljubeznivo otročji, tako nedolžen, in ko mi je tako iskreno naklonjen! Nikogar se ne boji, povsod mi kaže očitno svoje simpatije,« si je dalje govorila Dana ter pogledovala tja gori po cesti, odkoder je imel priti kaplan.

Srce ji je jelo biti hitreje, ko se ji je prikazala tam na voglu ona črna, vihrajóča suknja, ki se ji je bila tako prikupila. Kri ji je šinila v glavo, in izza pasu je naglo vzela pisan, duhteč nagelj ter stopila k omrežju.

Ko je še enkrat pogledala, ali je njen ljubljenec že blizu, je šele videla, da to ni on, ampak profesor Nemeč, in razočarana je vtaknila nagelj zopet za pas ter prijala delo, kakor da bi je hotela nadaljevati.

»Dobro jutro!« je pozdravil Nemeč ter obstal.

»Zgodnji ste, gospica, in tako sami!«

»Oh, oni sta taki zaspanki, da ne žrtvujeta niti pol ure svojega sna tako lepemu jutru, kakor je današnje,« je odgovorila Dana ter si mislila: »Da bi vsaj skoraj odšel, ali da bi onega ravno zdaj ne bilo, ker mu ne bi mogla reči niti besedice.«

Nemeč, ki je imel jako bistro oko in je svet prav dobro poznal, je Dano nekaj trenutkov gledal prav pomenljivo in svarilno, da je bila ta nanj prav huda. Zdelo se ji je, da čita iz njegovega obraza očitanje, in premišljevala je njegove tako otožno-mile oči, s katerimi jo je gledal malo prej, kakor bi ji hotel reči: »Škoda te je — kar delaš, ni prav, a temu nisi kriva ti . . .«

Pozdravil jo je resno in odšel.

Kmalu potem je zaslišala brze korake in, pogledavši tja gori po poti, je zagledala kaplana Zorka.

»Mudi se mi,« je rekel, ko sta se pozdravila ter si stisnila roki skozi železno omrežje. »Ali niste videla profesorja Nemeča?«

»Prav zdaj je šel mimo in me je kar razjezil, ker sem od daleč mislila, da ste vi.«

»Hiteti moram, ker se odpeljeva skupaj v mesto; te ciklamne sem utrgal danes zjutraj v gozdu — za vas.«

»O, hvala lepa! Kako so krasni! Evo vam zanje nageljčka!«

»Ali se vidimo zvečer?« je vprašal on.

»Seveda, tu pri nas!«

»Dobro, na svidenje!«

Vtopila sta si za nekaj trenutkov oči v oči, potem je pa Zorko hitro odšel.

»Ah, ti si že imela sestanek!« je dejala tiho Zdenka, ki se je prikazala na vrtnih vratih, baš ko je Zorko odšel.

»Pst, da te kdo ne sliši,« ji je zapretila Dana.

»Kdo? Ko imajo vsi za to zadelana ušesa.

Kje je mama? Pozdravila bi jo rada, gospoda papa sem že. Odititi moram takoj.«

»Vidiš, zdaj se odpeljeta Nemec in kaplan; lahko se pelješ ti z njima.«

»Dobro bi bilo, ker bi si prihranila stroške za voz; toda kako hočeš, da se peljem sama med dvema duhovnikoma?«

Ko je Zdenka šla, da pozdravi Rošerja, ji je dejal, da naj počaka, da se odpeljejo vsi skupaj, in da je že sporočil, da bode dal on napreči svoj brak.

Zdenka je bila zadovoljna, Dana se ji je pa namuznila in pokimala z glavo, češ, kako jo zavida, toda upala si vendar ni reči očetu, da bi šla tudi ona rada z njimi.

Čez pol ure sta že nestrpno cepetala Rošerjeva vranca pred Rodičevo hišo, vprežena v lep, eleganten brak.

Rošer je skočil z voza ter glasno klical oba duhovnika.

Govorili so o različnih rečeh, kar jim je baš prišlo na misel in pred oči, ko so drdrali mimo polja, travnikov, njiv in vasi.

Ko so pa prišli do ceste, ob kateri je bilo na obeh straneh visoko zidovje, tedaj so vsi obmolknili.

Zdajci je izpregovoril kaplan: »Radoveden sem, kaj mi hočejo zopet v škofiji.«

»A, v škofijo vas kličejo?« je vprašal Rošer.

»Da, vedno je kakova sitnost — sitnosti dan na dan« . . . je mrmral kaplan ter dostavil jezno: »Naš stan pač ni zavidanja vreden!«

»Oho! kako pa govorite!« ga je pokaral profesor.

»Kako govorim? Ali ni morda res? Kaj pa imamo dobrega mi, bodisi v mestu, bodisi na deželi, da bi nas kdo zavidal? V gledališče ne smemo, na koncerte ne, ogibati se moramo vsake družbe,

ukazovati nam sme vsaka župnikova kuharica, in naj se človek ne bi jezil!«

Rošer se je našmejal, toda pritrdil Zorku, a Nemeč je zmajal z glavo in vprašal resno:

»Torej vi niste zadovoljni s svojim stanom?«

»Zadovoljen? Ob takih prenapetih strogostih se je pač kesal gotovo še vsaki duhovnik, da je duhovnik.«

»Prosim, jaz ne,« je rekel Nemeč strogo. »In ko bi mi prišlo le enkrat na misel kesanje ali take besede, kakršne govorite vi, bi takoj raz sebe vrgel črno suktnjo in ovratnik, ker se ne bi smatral vrednega, da ju nosim.«

Kaplan je zardel ter se ugriznil v ustnice in dejal nekoliko boječe:

»Vi lahko govorite tako, ker ne poznate naših razmer, in ker je v vašem semenišču vse drugače.«

Nemeč mu ni odgovoril, gledal ga je le predirljivo, Zdenka pa je občudujoč uprla vanj svoje poglede.

Pod tem njenim pogledom, katerega je bolj čutil nego videl, je pobesil Nemeč svoje oči.

Voz je jel močno ropotati; prišli so bili v mesto.

(Dalje prihodnjič.)

Nedorozumje.

Nedorozumje kakor pajčolan
Dekličje lice krije ti,
Kot zvezdi dve izza megle
Očesci tvoji sijeti.

Po trgu greš . . . In častniki
Po trgu promenirajo,
S pogledi poželjivimi
Za tabo se ozirajo.

Glej . . . tukaj . . . tamkaj . . . zvezdica
Z višine jasne vtrne se,
In ktera pade, več nikdar,
Nikdar nazaj ne vrne se —.

»Kipeče, bujne prsi te!«
»In fino rezani profil . . .«
»Samo, če bi obrazek njen
Tako otročji več ne bil!«

A jaz bežim izmed ljudi
In glavo si z roko podprem
In mislim misli žalostne . . .
In predse nem skoz okno zrem:

Aleksij Nikolajev.

Spomini na Janka Kersnika.

Spisal dr. Fr. Zbašnik.

I.

e vem, ali se godi še komu drugemu tako, kakor meni, ali ne: na znamenitih ljudeh me zanimlje vse, njih zunanost, njih navade in razvade, njih dobre in slabe lastnosti, skratka, vse njih bitje in žitje.

Zato jaz životopisa kakega slovitega pesnika in pisatelja ne čitam z nič manjšim veseljem nego dela njegova, in pač malokdaj se zgodi, da bi se bavil s kakim slovstvenim proizvodom, da ne bi čital obenem tudi životopisa dotičnega pisatelja, in da ne bi izkušal dognati, v kakih okoliščinah in razmerah in pod kakim vplivom je bil dovršil umotvor, s katerim si naslajam dušo.

Seveda pri tem nimam v mislih one vrste životopisov, ki so nam jih vtepali v glavo svoje dni po šolah o nemških »duševnih velikanih«, in kateri so obsegali le malo istinitih potezic iz življenja dotičnih mož, a tem več praznih in neprebavnih public.

Kar se je s takimi životopisi doseči nameravalo, se je sicer doseglo popolnoma: vsi nemški pisatelji in pesniki so se nam zdeli napol bogovi, a svoje domače duševne odličnjake, ki smo jim bili bližji, ki smo jih poznali morda celo osebno in jih nismo torej videli obdanih s tisto bajno glorijo in panegiriko — smo smatrali prav zategadelj za prave pritlikavce. In ker nam je nedostajalo včasih potrebne razsodnosti, smo tudi dela domačih pisateljev in pesnikov vse premalo cenili.

Menda je res nekaj istine v tem, kar trdi nekje Anastazij Grün, da so namreč veliki možje prisposodni visokim goram, ki se nam vidijo tem lepše, čim bolj od daleč jih opazujemo . . . Vendar pa mislim, da bi bilo povsem napačno, ako bi se postavili izključno na tako stališče in bi se bavili samo z duševnimi proizvodi svojih umetnikov, njih osebno življenje pa puščali popolnoma na stran; poglavitna stvar je pač, da dela svojih pesnikov in pisateljev prav umemo, to pa ni mogoče, ako ne poznamo skozi in skozi njih življenja.

Če bi šlo po moji želji, bi moral vsaki odlični mož spisati po Goethejevem zgledu svoj životopis. Kako lepo bi bilo, če bi nam bil Kersnik zapustil kaj sličnega! Pa seveda! Premlad je še bil in nemara tudi preponižen, da bi bil mislil na kaj takega. No in ker

ni, sodim tako, da je dolžnost vsakega, ki je natančneje poznal našega Janka, da poda o njem svoje spomine, ki naj pripomorejo, da dobimo o njem prej ali slej celoten in popoln životopis, iz katerega bi odsevala jasno in plastično njegova podoba.

Te misli so me napotile, da sem spisal sledeče vrstice, ki ne obsegajo kdo ve kako važnih podatkov, pač pa semtertja kako značilno potezico iz življenja nam vsem tako dragega rajnika.

* * *

Kersnika sem spoznal jaz natančneje šele, ko sem bil v Gradcu na vseučilišču. Bil je prišel tisti čas v Gradec notarski izpit delat. To je bilo menda 1879. leta.

Videl sem ga bil pač tudi že preje v Ljubljani in dobro se še spominjam, kako mi je imponoval po svoji elegantni zunanosti, ko je v tistih časih, ko so bila prišla v navado javna predavanja, predaval nekoč v čitalnici, če se ne motim, o narodnem pesništvu. Dobro vem tudi še, da je sedela med poslušavci tistikrat njegova nevesta, pozneje soproga njegova, in da so bili pogledi naši obrnjeni zdaj vanjo, zdaj nanj. Že takrat je torej zbujala Kersnikova oseba splošno zanimanje, a da bi ga bil natančneje spoznal, kot gimnazijec nisem imel prilike.

Sicer pa tudi v Gradcu nisem kdo ve koliko z njim občeval, dasi se je mudil pred izpitom precej dolgo ondi. Vendar pa sem stopil tačas z njim v dotiko.

Prihajal je rad k Triglavovim sejam. Društvo »Triglav«, ki je služilo prej zgolj zabavi, smo bili spravili tistikrat v slovstveni tir.

Mislím, da ne delam nikomur krivice, ako rečem, da sva bila gospod prof. Luka Pintar in jaz začela »delati zgago«, kajti tako so brez dvojbe označevali mnogi tedanji društveniki Triglavovi najino prizadevanje. Prišedši v Gradec s svojimi gimnazijskimi, zlasti tudi literarnimi ideali, sva čutila v sebi poklic reformatorjev ter sva smatrala za prvo svojo nalogo in dolžnost, da prestrojiva društvo »Triglav« v literarno društvo.

Seveda sva se vedla precej okorno, ko sva izkušala spraviti do veljave svoje nazore. O parlamentarnih oblikah midva novinca in novotarja še nisva imela dosti pojma, in tedanji Triglavov predsednik in sedanji odlični rodoljub štajerski, dr. Jurtela, je imel dokaj posla, da je pri debatovanju vzdržal red.

Morda je bila baš naju neparlamentarnost nekoliko vzrok, da je bilo proti najinemu prizadevanju mnogo odpora, a naposled se je

dobila vendarle večina za to, da postani »Triglav« tudi slovstveno društvo in da ne služi sami zabavi.

Na sporedu vsakega Triglavovega večera je bilo odslej kako leposlovno ali znanstveno predavanje, kateremu je sledila kritika, in zatem šele se je začel zabavni del.

Ko je zahajal Kersnik k »Triglavu«, sem jaz nekoliko večerov zapored čital neko svoje mladostno delce, in tako bi se imela nekega večera oglasiti tudi kritika o tem mojem berilu.

Toda kritike se ni hotel nihče lotiti, morda baš radi tega ne, ker je bil Kersnik prisoten.

Jaz sem bil menda živo uverjen, da kritika ne more biti drugačna nego ugodna; zato sem priganjal, naj se ugotovi sprejetim pravilom, in ko se le še ni hotel nihče zglasiti za besedo, sem začel pretiti, da odidem, in da me ne bo nikdar več k »Triglavu«.

Zdajci zapazim, kako se je nagnil Kersnik k Triglavanu, ki je sedel poleg njega, ter mu zašepetal nekaj na uho.

Precej nato vstane ta od Kersnikove strani, se približa meni ter mi reče z dobrohotnim glasom:

»Zdaj bi menda več ne pisal tako!«

Sedaj sem zvedel, kar sem bil želel! Kritika je bila jako nežna, a jasna in uničujoča! . . .

Še mi je dobro v spominu, kako sem pod vtiskom teh besed obrnil dvakrat, trikrat pogled proti Kersniku; kajti nikakor nisem dvojil, da so bile te besede njegove. On pa je gledal na mizo predse . . . Slutil je pač, da so mi te besede zadostovale, in da so me tudi nekoliko zasketele . . .

To pot je bil Kersnik zasekal moji samoljubnosti majhno rano, a napravil mi je drugič zopet veliko uslugo.

Nekoč smo sedeli v gostilnici skupaj. Bila nas je večja družba; menda smo se bili sešli baš Kersniku na čast.

Eden mojih tovarišev ga je imel že precej pod kapo. Vstajal in govoril je neprenehoma ter ponavljal že nešteto krat vedno isti slabi dovtip.

Meni je to že presedalo. Ko ponovi torej zopet, kar je bil ponovil že tolikrat, pripomnim nekaj sicer dobrohotno, toda z namenom, da bi se zavedel, kako nadležen nam je; a njega razljuti ta moja opazka tako, da me začne obsipati z najhujšimi psovki.

Jaz ne črhnem besedice, a Kersnik, ki je sedel na častnem mestu konec mize, se dvigne hkrati s sedeža, se skloni nekoliko čez mizo ter reče počasi in vsako besedo poudarjajoč:

»To — pa — vendar — ne gre!«

Meni se je videlo, kakor bi bil imel v prvem hipu mnogo hujše besede na jeziku, in to se je dalo sklepati tudi iz načina, kako je tiste besede izgovoril, a baš s tem je dosegel popoln uspeh; kajti tisti rogovilež se je brezpogojno pokoril, in mir je bil narejen . . .

Še enkrat sem bil s Kersnikom v Gradcu skupaj in sicer tisti večer, ko smo ga slavili zaradi srečno prebitega izpita ter obhajali obenem odhodnico njegovo.

Kersnik ni bil prišel v Gradec samo k izpitu, temveč porabil je to priliko ter se je ves čas resno učil; hotel se je seznaniti zlasti natančneje s prakso štajerskih notarjev, ker se je nadejal, da se bodo pri izpitu pred vsem nanjo ozirali. Res je prebil izpit z odliko.

Tisti zadnji večer smo bili najprej v gostilnici, iz gostilnice pa smo šli po običajnem redu še v kavarno.

Pili smo seveda na Kersnikove stroške. Celi večer je bilo jako živahno in veselo, dasi smo po drugi strani istinito obžalovali, da zapusti Kersnik Gradec. Kako bi tudi ne!

Saj je marsikatero materialno skrb med Triglavani pregnala Kersnikova dobrosrčnost! Temu je plačal kolegnino, drugemu je pomagal iz kake druge zadrege . . . Za vse take reči gentlemanski Kersnik ni imel spomina. Baš o ti strani Kersnikovega značaja bi se dala povedati mnoga lepa potezica . . .

Zadnji večer, ki smo ga preživeli v Kersnikovi družbi v Gradcu, je ostal meni tudi še iz nekega drugega vzroka v spominu. Ko sem se razstal s Kersnikom, me je doletelo, kar se mi ni prigodilo nikoli niti preje, niti pozneje: tisti večer sem bil aretovan obenem s tovarišem Matijo, ki je sedaj menda nekje sodni svetnik na Primorskem. No to je sicer jako navaden dogodek v dijaškem življenju, in ni, da bi ga dalje omenjal, da se mi ni baš radi prejšnje Kersnikove družbe globlje vtisnil v spomin z vsemi svojimi tragikomiškimi posledicami vred, in še danes mi je žal, da tega dogodka nisem nikdar pravil Kersniku, kakor sem bil sklenil; kajti on bi bil s humorjem, ki mu je bil vedno na razpolaganje, napravil iz njega brez dvojbe izvrstno humoresko. Toda prav nikoli nisem opomnil na to, kadar sem bil z njim skup. Pač pa mi je na dan njegovega pogreba stopil ves ta dogodek prav živo pred oči . . .

Čudno! V trenutku, ko se mi je srce krčilo bolesti in sem le s silo zadržaval jok; tedaj, ko mi je bilo mrtvaško petje na uho ter mi neusmiljeno pretresalo dušo; v trenutku, ko mi je pogled na najmlajše rajnikove otroke, ki so s tako pristrčno naivnostjo ravnodušno

motrili pogreb nenadomestnega jim očeta, polnil srce z nepopisnim sočutjem do teh nedolžnih bitij in obenem z najglobokejšo žalostjo: tedaj pa se mi je vračal venomer spomin na one smešne prizore ter mi provzročeval neko neskladje občutkov, vsled katerega mi je trpelo še bolj srce . . .

Pa seveda! Med pogrebom sem prehitel v mislih Bog ve kolikokrat vse one srečne trenutke, ki sem jih preživel kdaj s predragim skupaj; in tako se mi je obudil z njim vred tudi spomin na oni dogodek . . .

* * *

Tesneje nego tistikrat v Gradcu sem prišel s Kersnikom v dotiko, ko sem bil prideljen na jesen l. 1883. okrajnemu glavarstvu v Kamniku kot konceptni praktikant.

Postala sva takoj intimnejša prijatelja in začela sva se tikati, toda ne po običajnem potu, da bi bila pila preje bratovščino.

V tistih časih je bil začel Kersnik tudi že v politiko posegati. Jako dobro se še spominjam deželnozborskih volitev leta 1883., ko je nastopil Kersnik prvič kot kandidat.

Od začetka so bile razmere zanj jako ugodne. O kakem protikandidatu ni bilo slišati ničesar. Meni je bilo po precejšnjem delu okrajnega glavarstva voditi prvotne volitve, in izkušal sem prilično pozvedeti mnenje volivcev, a nikjer nisem opazil, da bi se bilo kazalo proti Kersniku kako nasprotništvo. Šele v Šmartnem v Tuhinjski dolini sem zasledil, da se pripravlja po tihem nekaj zoper njega.

Tedanji ondotni župnik, mož, čigar gostoljubnost je slovela daleč na okoli, me je bil po zvršeni volitvi povabil, da sem šel z njim v župnišče na kozarec vina.

Naravno, da se je naju pogovor vrtel v prvi vrsti o bodoči volitvi.

Ko opomnim jaz, da bo izvoljen brez dvojbe Kersnik, zmaje gospod župnik z glavo ter mi jame pripovedovati, da je bil pred kratkim doma v Podpeči pri Lukovici, da je govoril ondi s Kersnikom, in da je le-ta res imel upanje, da zmaga, toda razmere da so se od tistikrat predrugačile.

To me je presenetilo in sicer tem bolj, ker je govoril gospod župnik tako, da sem moral sklepati, da Kersniku niti njegov glas ni gotov, akoravno se je moglo iz vseh njegovih besed posneti, kako zelo mu je pri srcu Kersnik, katerega je poznal že od mladih nog.

Nekoliko vročekrven, kakor sem bil tačas, sem se brž razvnel, morda bolj, nego je pristajalo političnemu uradniku. Rekel sem brez

ovinkov, da se čudim, kako more biti v domačem taboru kaka stranka, ki bi nasprotovala takemu poštenjaku in takemu odločnemu možu, kakršen je Kersnik. Poudarjal sem, da je vse, kar se morda očita Kersniku, neupravičeno, in da je smešno, če delajo njega sokrivega ali odgovornega za ono liberalstvo, ki se je pojavljalo v sedemdesetih letih. Proseč sem nagovarjal svojega gostilnika, naj ostane zvest Kersniku, dokler se mi ni nasmehnil ter mi dal zagotovilo, da se, kar se tiče njegove osebe, ni ničesar bati . . .

Kersnikovi nasprotniki so nastopili očitno šele na dan volitve. V prid je bilo Kersniku to, da si njemu protivna stranka tudi na dan volitve še ni bila na jasnem o svojem kandidatu. Nekoliko trenutkov šele, preden se je začela volitev, je dospela iz Ljubljane brzojavka, da je združiti glasove na kanonika Križnerja.

Zdaj šele se je začela prav agitacija. Takoj so bili razdeljeni volivci v dva tabora; v enem je kar mrgolelo duhovnih gospodov, v drugem taboru pa so bili zbrani kmetje, med katerimi je stal župnik, moj gostilnik.

Na tega so letele ostre puščice duhovnih tovarišev na nasprotni strani, a vse zbadanje in zabavljanje ga ni odvrnilo od njegovega sklepa. Obljubil je bil, da vztraja na strani Kersnikovi, in to obljubo je izpolnil brez dvojbe v zavesti, da je Kersnik vreden njegovega zaupanja.

Kersnik sam se je precej živahno sukal okoli volivcev. Toda dasi ga dobri humor ves čas ni zapustil, mu je vendarle nekoliko predlo; kajti izid je bil negotov, ker sta bili obe stranki precej enako močni; in vse je bilo zavisno od tega, kam se nagne par volivcev, ki se še niso bili odločili, kakor je bilo videti, na nobeno stran.

Katera stranka je imela pri volitvi udov v volilno komisijo večino, mi ni več znano; toliko pa še vem, da je tedanji okrajni glavar dr. Zaplotnik pri imenovanju treh udov, katero mu je v zmislu zakona pristojalo kot volilnemu komisarju, jasno pokazal, da njegove simpatije niso na Kersnikovi strani. Še očitneje pa je pričal o tem dogodek med volitvijo . . .

Kersnik, živahen kakor je že bil, se je rinil nekoliko naprej. Hotel se je postaviti tako, da bi bil imel vsakega volivca pred seboj. Za to je mislil, da je tem bolj upravičen, ker so si bili tudi od nasprotne strani vplivni gospodje izbrali take prostore.

Toda dr. Zaplotnik je videl samo njega; smatral je že samo njegovo prisotnost za vplivanje na volivce in odpravil ga je precej nemilo iz volilne sobe.

Kersnika je to glavarjevo postopanje precej potrlo in to ne brez vzroka; kajti kdor ve, koliko veljave in ugleda uživa okrajni glavar pri kmetiškem prebivavstvu, ta si lahko misli, kolike važnosti je lahko taka odredba v toli kritičnem momentu. In menda se ne motim, da se je Kersniku že tistikrat porodila v srcu do Zaplotnika neka mržnja, kateri je dal duška še tisto leto o priliki, ko je bilo posvetovanje o proračunu okrajne blagajnice. Seveda povsem se Kersniku nakana ni posrečila; kajti namesto glavarja sem vodil obravnavo jaz, in svojega nasprotnika torej Kersnik ni mogel gledati neposredno.

Kersnik je bil namreč pripravil zbrane zastopnike občin, da so po glavarju sestavljeni proračun odobrili le pod pogojem, da v prihodnje glavar ne bode več nadzoroval županste v po žandarmeriji tako, kakor dosedaj.

Zaplotnik je bil na to stran res predaleč zašel. Vsaki odgovor, ki ga je dobil od županstva, je poslal še žandarmeriji, češ, naj se izjavi o njega istinitosti.

Tisti protest, ki ga je bil narekel v imenu županov Kersnik, sem bil jaz brez pomisleka sprejel v zapisnik, ne da bi bil slutil, kaj bode sledilo iz tega. Kdo bi bil mislil, da se bo čutil glavar tako zadetega! Ko je prečital zapisnik, je srdit prisopihal nadme, grdo me ošte vajoč, zakaj sem sprejel kaj takega v zapisnik, češ, da bi bilo čisto enako, naj bi bili župani proračun odobrili, ali ne.

No, kar je bil glavar tistikrat pri volitvi Kersniku pokvaril, sem izkušal s tem jaz popraviti, da sem nekatere omahljive volivce obdeloval toliko časa, da so se odločili voliti Kersnika.

Zmaga je bila na Kersnikovi strani. Sicer ni bila kdo ve kako sijajna, kajti Kersnik je bil dobil samo šest glasov več, nego njegov nasprotnik; toda kaj je delo to! Pri njegovih volivcih je vladalo večje veselje, nego če bi bil izvoljen enoglasno in bi se bila zvršila volitev brez borbe . . .

Križnerjevi pristaši so se zbirali po končani volitvi v Fischerjevi gostilnici, Kersnikovi pa so se šli k Staretu na vrt krepčat. Tjakaj sem prišel opoldne tudi jaz, in tu se je razvilo jako živahno življenje . . . Da se je mnogo napivalo, je ume vno. Tudi iz ust preprostih kmetov se je čula tistikrat marsikatera krepka in navdušena beseda . . .

Kersnik je bil ves srečen in vesel, da mu je obraz žarel. Gotovo mu je ostal ta dan celo življenje v prijetnem spominu!

Ko je potem tisto leto presvetli cesar osrečil s svojim pohodom kranjsko deželo ter posetil tudi Kamnik, je stal pri sprejemu Kersnik

kot župan in deželni poslanec nu čelu vsem občinskim predstojnikom. Bil je preskrbel za vse župane črnožolte in trobojne trakove. Prve, ki so bili primerno široki, so si obesili čez ramo in prsi, druge pa so si pripeli okrog klobukov. Posebno lepo to ni bilo videti, ker so bili župani jako različno oblečeni in je bilo poleg krepkih, postavnih mož tudi nekaj pokvečenih in upognjenih starcev. Vsaj meni se ves prizor ni videl posebno okusen, in rekel sem Kersniku:

»Ti, malo preveč si jih našemaril!«

On pa se nasmehne in odvrne:

»Le pusti, je že dobro!«

Kersnik sam seveda je bil v fraku.

Predstavljanje se je vršilo na glavnem trgu v Kamniku. Razvrščeni smo bili ob vseh štirih straneh dokaj obsežnega prostora. Presvetli cesar je nagovoril vsakega posebe, le pri raznih mnogobrojnih deputacijah je doletela ta čast samo načelnika in voditelja. Toda dočim je malokomu zastavil presvetli cesar več nego dve, tri vprašanja, se od Kersnika kar ločiti ni mogel. Govorila sta dolgo, dolgo, in Njega veličanstvu se je kar videlo, kako mu ugaja krasni, elegantni mož.

Kersnik pa se je tudi vedel, da ga je bilo veselje gledati. Vsaki svoj odgovor na cesarjevo vprašanje je spremil z diskretnim smehljajem in pa s primernim poklonom . . .

Vsekakor nam je delal Kersnik čast pred cesarjem! —

* * *

»Oče elasticitete!«

Koliko je zaslužil Kersnik ta nazivek s tistim posebnim pomenom, s katerim se mu je prideval, je meni dobro znano, in mislim, da smem v tem oziru povedati svoje misli tem bolj, ker so se bili tisti, ki so mu ga bili nadeli, doteknili s tistim pridevkom kolikor toliko njegovega značaja.

Ko je Kersnik poudarjal, da treba v politiki pokazati semtertja tudi nekoliko gibčnosti in prožnosti, ni hotel reči s tem, da se sme včasih kaj od svojih načel popustiti, temveč imel je edino le taktiko pred očmi. Bil je prepričan, da se s samim ropotanjem ne doseže mnogo, in fin, kakor je bil, ni mogel razumeti, zakaj bi se tudi v politiki ne uporabljala finejša sredstva . . . Za finejšo taktiko se je ogreval tem bolj, ker se je bilo treba izkazati uslužnega tedanjemu deželnemu predsedniku Winklerju, o čigar čistem rodoljubju ni imel vzroka dvojiti. Zato se je tudi brez pomisleka oklenil »Ljubljanskega lista«, ki je bil začel izhajati kot napol oficiozno slovensko glasilo

Seveda se je dosegel s tem listom baš nasprotni uspeh, nego se je nameraval. Jaz sam sem sodeloval deset mesecev pri tem listu, podoben v tem Blažu Potočniku, ki je tudi deset mesecev urejeval »Ljubljanski časnik z uradnim listom.« Branil sem se sicer in ustavljal, dokler se je dalo, kajti čutil sem instinktivno takoj od začetka, da podjetje ne bode narodni stvari na korist. Toda moje uradne razmere so bile postale pod tedanjim mojim predstojnikom tako neznosne, da nisem mogel več strpeti, in da sem bil prisiljen zapustiti meni toliko priljubljeni Kamnik. A odrpta mi je bila le ena pot — k »Ljubljanskemu listu« — S 1. januarjem 1885. l. sem prevzel faktično uredništvo tega lista. Odločen nasprotnik vsakemu domačemu razporu, sem občutil tem bolj breme, ki je slonelo na meni, dokler se nisem naposled popolnoma zgrudil pod njim . . .

Premalo je še preteklo časa in še prerablo je zaceljena rana, ki jo je tačas zadobilo naše narodno-politično življenje, in zategadelj ne maram dalje iztikati po tedanjih dogodkih; toliko pa lahko rečem, da bi bila tudi v tem slučaju umestna prislovica: »Peccatur intra muros et extra«, in z mirno vestjo lahko trdim, da večinoma ni bilo upravičeno očitanje, ki je zadelo Kersnika in druge sotrudnike pri tem listu.

Da pot, katero je bil Kersnik nastopil v tistih časih v politiki, ni bila tako napačna, spričuje pač najbolj to, da so se pozneje sprijaznili z njegovo taktiko tudi tedanji nasprotniki njegovi, toda v takih razmerah, ko je bila vsekakor manj umestna; »duo cum faciunt idem, non est idem«. Da Kersnik v politiki ni iskal ne časti, ne gmotne koristi, o tem, mislim, je uverjen vsakdo. Da bi uživotvoril svoja načela, zato je utrpel marsikatero žrtev, a dobička ni imel nobenega.

Nekoč so mu namignili, da se mu nakloni lahko kako odlikovanje. Toda Kersnik je ogorčen vzkliknil: »Za Boga, pustite me pri miru!«

Da je šlo Kersniku res vedno le za načela, in da je bil vsaki hip pripravljen izpremeniti taktiko, to spričujejo besede, ki mi jih je nekoč pisal: »Tudi jaz uvidevam od dne do dne bolj, da je pametneje biti radikalen bik, nego vladni osel!«

Iz navedenih potezic pa se ne sme sklepati, da je bil Kersnik kdo ve kak politik. Oh ne, Slovenci sploh nismo rojeni diplomatje, in tudi Kersnik ni bil! »Bodite nedolžni kakor golobje in zviti kakor kače!« tega pravila, ki se nahaja nekje v sv. pismu, in ki je namenjeno menda baš politikom, se Kersnik ni držal; preplemenit in preodkrit značaj je bil, nego da bi se bil posluževal kdaj kake zvijače,

in da bi bil sploh kdaj kako drugače govoril, nego je mislil. Da, včasih ni vztrajal niti v oni rezervi, ki jo je zahtevala previdnost sama! Sicer pa te napake ni imel samo Kersnik, temveč opazoval sem jo tudi pri drugih naših možeh, ki so sloveli takoj po svojem prvem nastopu za prebrisane politike, pa so se šele po mnogih žalostnih izkušnjah privadili onim lastnostim, ki jih je treba politikom.

Kako naivno-zaupljiv je bil Kersnik, se je zlasti tistikrat pokazalo, ko je bil na tem, da postane deželni glavar. Upanje so mu dajali od raznih strani, in popolnoma se je že bil sprijaznil z misljo, da si naloži novo breme. Pravil mi je nekoč, kaj je bil o ti stvari zvedel od tega ali onega. Smatral je vse, kar se mu je povedalo, za golo resnico, in ker so bile vse te novice zanj jako ugodne, je bil jako dobre volje. Meni pa, rojenemu pesimistu, mnogo vsega tega, kar mi je zaupal, ni nič kaj prijalo. Ko sem mu glede nekoga pripomnil: »Ali meniš, da je govoril, kakor je mislil?« mi je odvrnil on: »Oh, kaj pak! — O tem ni, da bi dvomil!« — Pozneje se je pokazalo, da je bila moja dvojba povsem utemeljena. —

Kersniku ni bilo kdo ve koliko na tem, da postane deželni glavar, pa vendar ga nikdar nisem videl tako nemirnega, kakor v tistih časih. Seveda bi bil v njegovem življenju vsekakor velik preobrat, ako bi se bil moral preseliti s predragega mu Brda v Ljubljano, in ni čuda torej, da ga je rešitev tega vprašanja vznemirjala. Sicer se je popolnoma zavedal, da bi bila to zanj lepa čast, ako bi prišel tako mlad na tako odlično mesto, in odklonil te časti ne bi bil, vendar pa se tudi nikakor ni maral zanjo trgati. In to je zopet v značaju našega Kersnika poteza, ki jo pri naših prvakih neredko pogrešamo.

Po mojih mislih je bila za Kersnika prava sreča, da ni prišel tistikrat v Ljubljano. Preveč je bil navezan na svoje Brdo, nego da bi se bil mogel z veseljem muditi kje drugje. To sem mu tudi v obraz povedal, in sam mi je pritrdil. Bil je tudi takoj miren, ko je bila stvar odločena.

Najbolj pa moramo glede na njegovo slovstveno delovanje odobravati, da ni bil postal deželni glavar. V tem dostojanstvu bi mu bilo težko preostajalo kaj časa za literarni posel, in lahko trdimo, da se prijatelji pripovedne njegove muze nikdar ne bi bili naslajali niti z »Jaro gospodo«, niti z »Očetovim grehom«, ako bi ga bila usoda iztrgala iz njegovega prejšnjega delokroga.

(Konec prih.)

Kotanjska elita.

Spisal Premec.

(Dalje.)

III.

r. Makso Lovrin je imel v mestecu in okolici zelo razširjeno zdravniško prakso. Takoj, ko se je bil nastanil v Kotanju, so se mu bile posrečile nekatere nevarne operacije, in kmalu je zaslovel kot najboljši zdravnik.

C. kr. okrajnega zdravnika že tako nihče ni klical, ker je imel pri glavarstvu vezane roke, a dr. Bric se je bil popolnoma vdal pijančevanju. Ni ga bilo dneva, da ne bi bil vinjen, in spričo tega so se mu začele tresti roke, in obraz mu je zabrekel. Ni čuda, da je ljudstvo izgubilo zaupanje vanj. Posebno pa je k temu še pripomogla neka sitna preiskava, katera bi bila spravila dr. Brica skoro pod ključ. Stvar se je bila tikala neke delikatne zadevice. No, na srečo njegovo se je bila stvar potlačila takoj v začetku.

Takoj, ko se je naselil dr. Lovrin v Kotanju, sta se bila seznanila s Travnom. Ta je bil prinesel simpatije do doktorja s seboj že z onega večera v Ljubljani. Povabil je takoj Maksa, naj ga obišče večkrat v vili.

Toda ta je imel pomisleke proti rednemu obiskovanju Travnove obitelji. Prejšnje razmere njegove s sedanjo Travnovo soprogo so stale med njim in njo kakor visok, neviden zid in niso dopuščale neprisiljene zabave s Travnovko in njeno materjo. Makso še ni mogel pozabiti nekdanje svoje izvoljenke, bal se je utripov svojega srca, bal se, da ne bi mogel zakrivati čutov svojih napram nji, bal se vseh možnih, nedoglednih posledic.

Ko je bil prvič obiskal Travnna, je čutil žareče poglede Matildine, da si ni upal dvigniti svojih oči. Pri odhodu je čutil tako mehak pritisk žametaste njene roke, da ga je izpreletela po vsem životu sladka groza, kakor v nekdanjih blaženih časih prve ljubezni. In instinktivno je spoznal, da Matilda ni srečna s Travnom, da ji je srce prazno in pusto in mrtvo do zakonskega moža. Tu je bilo treba torej pozornosti!

Makso je bil trden značaj, kakršnih je najti malo. Napram takim odnošajem je takoj sklenil, da ne bođe posečal Travnovih brez po-

trebe. Čemu bi odpiral še nezaceljene rane sam sebi, čemu delal morda še hujši nemir srcu Matildinemu? Traven mu je ponudil svoje prijateljstvo, svoje zaupanje, in on se kot poštenjak ni drznil zlorabiti niti oskruniti tega zaupanja, ampak se ga je hotel izkazati vrednega.

Toda kadar Maksa ni bilo dolgo k njim, ga je kmalu Traven posetil in odvedel v vilo. Tam se je okoli Travnovke zbirala redno vesela in izbrana družba, in ko je bil Makso vveden v to družbo, se ji ni smel več odtegovati, sicer bi ga bili smatrali za neokretnega filistra. Zahajal je torej v vilo nekako primoran. A vsakokrat, kadar je došel tja, se je bolj prepričal, da je zakonska sreča Travnova — na razpotju.

In Traven? Ta je bil srečen, da je imela žena njegova toliko častivcev, srečen, da ji je mogel biti na uslugo z vsem, kar je poželega. Niti v sanjah si ni mislil, da nima ona zanj prav nič simpatije; saj je vedno pozorna proti njemu, dasi morda res nekoliko hladna. Ali kdo bi vedno govoril samo o ljubezni? V dejanju se kaže ona najbolje!

Travnova je skelelo samo nekaj. Z živimi bojami in z idealno domišljivostjo si je bil naslikal očetovsko veselje in hrepenel od dne do dne po trenutku, ko mu soproga to srečo napove. Toda tega le ni hotelo biti, a tretje leto, odkar sta bila poročena, se je že bližalo koncu.

In o tem je potožil nekega dne Maksu in ga prosil zdravniškega sveta in pomoči . . .

Nekega poletnega dne takoj po obedu je dobil Makso drobno, duhtečo posetnico, na kateri je bilo na eni strani ime Matildino, a na drugi nekoliko besed z dobro znanimi, drobnimi črkami njene roke.

»Blagovolite me obiskati takoj popoldne — bolna sem!«

Te kratke, navidezno hladne besede so takoj spravile Maksa iz ravnotežja. V tem hipu še normalno razpoložen, je postal na mah nervozen in nemiren. S trdimi koraki je premeril nekolikokrat sobo, sedel na divan, vstal, zopet sedel . . .

»Ne pojdem in ne pojdem!« je siknil naposled odločno.

»Česa naj iščem tam? Traven mi je sinoči pripovedoval, da odide danes nekam, in da ga ne bode doma celi dan. Ona je tedaj sama doma! — Sama! — Ali je res bolna? — Komedija! — Počaka naj, da bode doma tudi on! — Jutri pojdem!«

In zopet je hodil in razburjeno korakal po sobi.

Danes se mu je nudilo, da bi bil lahko sam z njo, in jasno in očitno je bilo, da je ona to tudi želela. Kaka lepa prilika! Kako bi jo izkoristil kdo drugi! Ako ne radi družega, pa saj radi maščevanja! Pokazal bi, kako jo črti, kako jo prezira, kako jo . . .

Toda dalje ni mogel misliti.

»Ne pojdem in ne pojdem!« je siknil zopet.

»Čemu se delaš tako poštenega? Ali ni celi svet gola komedija? Ali ne slepimo drug družega? Ali niso oni, ki se delajo poštene, največji lopovi? Ni-li vse licemerstvo, hinavščina, gola fraza, laž?! Čemu hočeš biti ti boljši od drugih? Ali si ti zamešen iz boljših snovi, nego so drugi? Ali ne polje tudi po tvojih žilah kri? — kri! — Bah, ne bodi neumen! Uživaj trenotek, ki se ti nudi; uživaj ga ti — ako ne, ga bode užival mesto tebe drugi, in smejal se ti bode, da si osel, tepec, ki ne poznaš sveta — da si nezrel fantast, ki bi rad preobrnil svet! Uživaj!«

Neki glas mu je govoril to, in Makso se je prijel za glavo, kjer mu je vse vrelo in bučalo, kakor v apneni peči.

»Ne pojdem in ne pojdem!« si je ponovil v tretje.

Stenska ura v podolgovatem, svetlem orehovem zapiralu je udarila dve.

Makso se je ozrl nanjo in obenem potegnill svojo žepnico ter primerjal obe.

»Res je, dve je — še je čas!« si je dejal.

Ali v tem hipu je sedel za mizo, vzal svojo posetnico in zapisal na zadnjo stran:

»Milostna! Oprostite, danes ne morem — dolžnost me kliče k bolniku, ki potrebuje nujno moje pomoči. Torej jutri!«

Vtaknil je posetnico v zavitek, in že je hotel poklicati deklo, da jo ponese na določeni naslov, ko nekdo glasno potrka.

»Noter!«

Med vrati se pojavi dražestna oseba gospoda Štipka Leščnika.

»Uh, gospod doktor, kakšne stopnice! Torej nogo bi si bil kmalu izvil na njih! Torej jih dajte popraviti; zanikarni gospodarji to! Torej gospod doktor, kam pojdeva? Pri »Belouški« so prav zdaj nastavili nov sodček! Br — kako to kri potolaži! Torej pojdeva?«

Pri vsaki drugi priliki bi bil doktor odklonil tako vabilo, a danes mu je prišlo prav. Želel si je nekoliko razvedrila. Gospod Štipko pa je nadaljeval:

»Uh, kakšna vročina tam zunaj! Blagor jim, ki so dobro rejeni, ki imajo torej mastne trebuhe! Vi veste, gospod doktor, kaj ne da,

taka-le mast hladi? Torej takim-le debeluhom ni po letu kar nič vroče? Torej pomagajmo si! Torej pijmo pivo; pivo debeli človeka, in prihodnje poletje že'laže prestanemo to prokleta vročino! Torej...«

Makso je bil v tem vzel klobuk in palico in si je natikal obli-gatne rumene rokavice.

»Kaj? Tristo pečenih miši! Še rokavice, gospod doktor? Torej... torej — ali ne veste najnovejših vesti? Danes sem pozvedel, da bomo imeli v okolici velike jesenske vojaške vaje! Torej, zopet nova zabava, kaj ne, gospod doktor?« je še vedno besedičil gosto-besedni gospod Štipko.

»Torej pojdiva, gospod kontrolor!«

Gospod Štipko ga je pogledal nekoliko od strani, natikal ozko-krajni svoj klobuk na debelo glavo z obema rokama in pogledal v zrcalo, kako mu stoji.

Potem se je obrnil na eni nogi, in štopala sta z doktorjem počasi po stopnicah.

»Torej« — nadaljevati ni utegnil, kajti beseda je zastala go-spodu Štipku v grlu. Pred vrati je bil namreč zagledal — Travnovo kočijo, ki se je bila vprav ustavila.

Makso je prebledel.

Kočijaž pa je na kratko sporočil, da želi gospa Travnova takoj gospoda doktorja, ker je nekaj obolela.

Zdaj ni bilo moči odreči. Makso je že segnil v žep, da bi oddal pripravljeno pisemce; toda takoj je pomislil, kaj bi utegnil sklepati navzočni kontrolor, ako odreče.

Opraviči se torej gospodu Štipku in sede v kočijo.

»Prokleta! Da bi me bil vsaj vzel s seboj!« je zamrmral gospod Štipko in koračil počasi dalje v prahu, ki ga je povzročila nagla vožnja Travnove ekvipaže. In ta pogoltnjeni prah je podvojil žejo v gospoda Štipka grlu, in ko je sedel že za mizo pri »Belouški« ter si otiral pot izpod namazanih svedričastih las, je še vedno prhal in kašljal in vlival vase nečuvene množine na novo nastavljene motno-rumene tekočine. —

* * *

Na nizkem, z rumeno svilo prevlečenem naslanjaču v svoji sobi je napol sedela, napol ležala gospa Travnova.

Težki, črešnjevo - rdeči, s pomarančnimi povprečnimi črtami in z orientalskimi okraski pretkani zastori so branili v sobo še tistim redkim solnčnim žarkom, ki so se hoteli vkraستي vanjo skozi priprte lopatice zeleno pobarvanih žaluzij, ter so tvorili hladeč polumrak. Po

sobi se je širil mamljiv, opojen vonj raznih esenc, ki tvorijo imenitni in skrivnostni del ženske toaleta in — čarobnosti.

Gospa Matilda je bila oblečena v ohlapno domačo obleko iz svetlega, temno-kariranega mervilleuxja, katera je delala njeno polt še nežnejšo; na prsih je bila globoko izrezana, da se je že od daleč svetil kakor alabaster beli vrat. Okoli in okoli izrezka so bile pošite široke bele čipke, ki so se vile tudi nizdoli po prsih in obrobljale kratke, komaj do laktov sezajoče široke rokave, izmed katerih so zrle polne, bele, okrogle roke. Izpod dolgega krila pa so koketno gledali konci koničastih, svetlo-rumenih, atlasnih cipelic, opirajočih se na nizko, poblazinjeno podnožnico.

Gospa Matilda je bila še vedno lepa, dražestna žena. Glavo svojo z naivno-koketno frizuro je naslanjala v desnico, s katero je stiskala med dolgimi, belimi prsti svilen robec rožnate boje.

Na nizko belo čelo ji je legla komaj vidna senca, kakor bi jo mučila sitna skrb. A ko je semtertja uprla pogled na steno, kjer je viselo skoro do tal dolgo, z zlatim, širokim okvirom obrobljeno ogledalo, se je vselej skoro zadovoljno nasmehnila in počepnila kakor nekdanj:

»Bomo videli!«

Toda minute so ji postajale dolge. Nestrpno je stresla včasih z glavo in vlekla na ušesa, da li ne prihaja kdo. Ko le ni hotelo biti nikogar, je ukazala napreči, in voz je zdrdral po doktorja . . .

Vendar!

Pred vilo se je bila ustavila kočija. Matilda si je naglo pogladila obleko, se naslonila v naslanjaču ter zaklopila oči. Delala se je mirno, a pri vsem tem ni mogla ubraniti, da se ji ne bi bile prsi nekolikokrat dvignile skoro krčevito.

Tedaj je oglasila hišna dr. Lovrina, ki ji je stopil v sobo skoro za petami.

Blizu vrat je postal in se nemo poklonil.

Ta polumrak, ta tišina, ta z opojno vonjavo nasičeni vzduh, a tam na mehkih blazinah na naslanjaču nebrižno, skoro leno sloneča krasna gospa, ki je povzdignila v tem trenutku proti njemu svoje velike, vlažno se svetleče, skoro proseče oči, a jih je takoj povescila kakor v naivni zmedenosti — vse to je vplivalo čudno na živce Maksove.

V neki nezavestni omotici, kakor v polusnu je stopil nekoliko korakov dalje in se ji je približal.

In tu so mu zableščali prav pred očmi njeni bujni, k uživanju vabeči, fino modelovani udje. In zavrtele se mu je v glavi, in šepetal mu je neki glas:

»Glej, do tega imaš ti prvi pravico! Vse to je bilo nekdanj tvoje in je še lahko tvoje!«

Matilda je slutila, kaj se vrši v Maksu. Privzdignila je zopet oči, in v njih je bilo izraženo jasno:

»Zopet si moj, ne pobegneš mi več!«

Kakor slučajno, nehote in nevede se je sklonila napol pokoncu in razprostrla roke. Ustnice so se ji napol odprle v blažen nasmeh, in prikazali sta se vrsti drobnih, belih, krasnih zob.

In Maksu so se zašibila kolena; neka nepoznana, nepremagljiva moč ga je silila v njeno naročje — ni se ji mogel protiviti.

V tem hipu so se zaslišale stopinje na hodniku, rahle, zadušene stopinje. Nekdo je šel mimo vrat.

Ta sam na sebi tako ničevni slučaj je zdramil Maksa. Hipoma se je zavedel, se siloma otresel razkošnih misli, in samo eno mu je stalo pred očmi — dolžnost!

Skoro hripavo in trdo je izpregovoril:

»Milostna, zahtevate?«

Prestrašeno ga je pogledala. To ni bil več tisti človek, kakor še pred kratkim hipcem; to je bil zopet navadni, svoj posel izvršujoči — zdravnik.

Ponudila mu je prostor zraven sebe.

»Tega mi vendar ne odrečete, da ne bi vsaj trenotek sedli,« je izpregovorila skoro šepetaje s prisiljenim nasmehom.

In sedel je.

Nastal je neznosen molk.

»Gospod Lovrin«, je izpregovorila ona čez nekoliko časa. »Vi me sovražite, ali verujte mi, bolj sem vredna vašega — kako bi se izrazila? — vašega usmiljenja! Vi se smejete? — Glejte, prikovana na moža, katerega ne ljubim, katerega nisem nikdar ljubila in ga ne bodem nikdar ljubila — sem dolgo želela trenotka, da se pogovorim z vami iz oči v oči, da vam razjasnim iz prošlega življenja nekatere razmere, katere so storile iz mene to, kar sem. Ali odmikali ste se mi vedno — prosim potrpite, da izpregovorim! Ko bodete slišali iz mojih ust golo resnico, tedaj sem prepričana, da me ne bodete obsojali preostro, kakor me očitno obsojate zdaj! Danes je za to prilika!«

Makso je molčal, a ona je nadaljevala. Kolikor več pa je govorila, toliko bolj je bila razburjena in skrajnje nervozna.

»Oh, kolikokrat se spominjam še onega lepega časa, ko sem mlada, skokonoga, komaj šestnajstletna deklica nekega lepega dne srečala vas prvokrat v kotanjski čitalnici . . . Spominjate se še, da ste bili takrat v Kotanju na počitnicah pri svojem stricu, tedanjem sodniku, ki je kmalu potem umrl? . . . Bili ste takrat v prvem letu na vseučilišču . . . In pri prvem srečanju sem vas že ljubila, ljubila s prvo, neizkušeno, a pravo ljubeznijo! In ko ste mi čez dva dni potem pisali ono drobno pisemce, katero sem našla v knjigi, ki ste mi jo bili posodili — kako sem vztrepetala veselja in blaženosti — kako sem je poljubovala in skakala in plesala po svoji sobi! In prišla je moja mati in našla ono pisemce na mizi in — se veselila z mano . . . Tako ste začeli zahajati k nam — in bili so zame to najlepši časi! . . . In za vas?«

Vprašala ga je to tako mehko!

Toda Makso ni odgovoril ničesar. Tudi njemu so se pri tem lahkem, nežnem pripovedovanju zbuiali lepi spomini. A slutil je, da je vse to pripovedovanje naperjeno na efekt, in da mu utegne biti nevarno.

»Vi molčite? Dobro! Tudi jaz hočem hitro preskočiti to dobo... Ljubila sva se oba, in komaj sem čakala dneva, da se vzameva. Videla se nisva potem več, a najina oddaljenost je netila toliko bolj najino ljubezen, in pisma sva si pisala teden za tednom . . . Ne bom vam torej zatrjevala, da je bila tedanja moja ljubezen prava in globoka!«

Zamislila se je nekoliko, a takoj nadaljevala:

»In tedaj je prišel v Kotanj Traven. Moj Bog, kako mi je bil zoprni ta človek! Toda začel je vztrajno hoditi za mano, in — podpirala in priporočala ga je moja mati. In to, kar vam povem zdaj, me gotovo oprostí v vaših očeh. — Moja mati je bila tako zadolžena, da se ni mogla nikamor geniti. Slednji dan so bili upniki nad njo, in včasih nismo imeli niti najpotrebnejšega v hiši. Saj veste — pokojnina je bila majhna, a mati moja je hotela med svetom nekaj veljati! In tako je bilo treba trošiti! Ko se je oglasil Traven, je bila ona vsa pokoncu. Nisem ga imela več miru pred njo, in dan za dnevom mi je slikala ugodnosti zakona s Travnom. Jaz sem mater ljubila in slednjič sem se ji vdala in — vzela sem Traven brez ljubezni . . . In zdaj, moj Bog, zdaj sem nesrečna, popolnoma nesrečna!«

Skrila je obraz v robec in zaihtela.

Toda Makso je ostal še vedno miren.

»Dotlej sem živela že še mirno, dokler vas nisem bila srečala v Ljubljani, ali od tedaj ga ni več miru v mojem srcu! Preveč čutim, kaj sem izgubila z vami! — In nesreča je hotela, da ste prišli v Kotanj — usoda mi vas je poslala pred oči, da dan za dnevom bolj občutim vso svojo — svojo nesrečo! — In vi, vi ste — tako hladni!«

Pogledala ga je s solznimi očmi, proseče, očitajoče.

A Makso ni povedal svojih oči. Dasi se ga je lotila pri teh besedah zopet ona razburjenost, vendar je zbral vso svojo energijo ter dejal počasi in resno:

»Čemu bi pogrevali te spomine, milostna? Ako menite, da sem vam imel kdaj kaj odpustiti, tedaj sem storil to že davno! Toda zdaj, zdaj imava vsaki — druge dolžnosti! Prepozno je zvoniti po toči! Najini poti sta se ločili, hodiva torej vsaki zase — pot poštenosti! Vi imate dolžnosti do moža — in te niso majhne — niso otročarija! Jaz imam dolžnosti do vsega človeštva! — Ne igrava torej z ognjem! — Še nekaj! — Vi menite, da me še vedno ljubite. To ni resnično. Vi se samo mučite in mamite z iluzijami. Lotite se kakega resnega dela, potrudite se ustrezati v vsem svojemu soprogu in — vse vas mine! Poglejte ga, kako zlato dušo ima! Kako naiven, kako pošten je v svojih nazorih in vzorih! Niti od daleč se mu ne sanja, da bi utegnil biti svet tako popačen, kakor je v resnici. Njegove knjige in vi ste mu edino veselje, edino življenje. Celo družbo sprejemlje in vanjo zahaja samo spričo vas — samo, da vam priliko nudi, da se veselite in zabavate! — Ali vas ne bi pekla vest, ako bi temu možu uničili njegove ideale, ako bi ga spravili na rob zdvojenosti in obupa? Pomislite vendar!«

»Ah nič mu ne bode, prav nič,« si je mislila Matilda. »Preneumen je za to!«

Ali rekla ni ničesar.

Maksō pa je še pristavil:

»Toda oprostite, milostna, da sem se drznil in vam to povedal. Nekdanji moji odnošaji napram vam me morda opravičujejo v to! — Klanjam se vam, milostiva!«

Poklonil se je hladno, vzel klobuk in odhajal.

A tedaj je planila k njemu ona, mu ovila žametasto-mehke roke naglo in krepko okoli vratu in naslonila glavo na njegovo ramo.

»Ali me moreš tako pustiti, ti trdi, trdi mož? Ali te res nič več ne veže na nekdanjo svojo Matildo? Govori! Ah, govori — samo besedico upanja mi vlij v prazno srce moje, in srečna bodem! In

nikdar več ne bode razgovora med nama o tem! Samo reci, da me še ljubiš! Makso!«

In stiskala ga je k sebi in položila svoje mrzlično-vroče ustnice na njegove.

In spet je gorelo v njem, in kmalu bi bil obnemogel. A tedaj je hipoma stala pred njim in železno svojo roko iztezala mu v svarilo — dolžnost.

»Ne morem!« je zaječal skoro obupno.

Tedaj se je pa nji izvil iz grla bolesten vzklík, katerega rodi samo skrajnja zdvojenost. Pahnila ga je od sebe in se vrgla zopet v naslanjač.

»Hinavec!« je sikala za njim . . .

Makso pa je stopal nizdoli po stopnicah, in nič lahko mu ni bilo pri srcu. Storil je svojo dolžnost, a pri vsem tem ni bil zadovoljen sam s seboj.

Izmučen do skrajnosti, niti razmišljati ni utegnil več; mehanski je korakal po prašni cesti, naglo, ne meneč se za neznosno vroče solnčne žarke, ki so pripekali, da je človeku hotelo biti slabo.

Dospevši v mesto, je zavil takoj k »Belouški,« da bi se nekoliko razvedril. Tam se je že z dvanajstim vrčkom piva »debelil« gospod Štipko, ki si je pri tem samoljubnem delu pa dal tudi opraviti z rdečelično, debelo hebo.

* * *

Severica je poslušala pri vratih ves nastop med Maksom in hčerjo; kakor senca je stala nepremično ob ključalnici in vlekla na ušesa. In tedaj ji je legel večkrat zadovoljen smehlaj na ustnice. Toda pri zadnji sceni, ko je Makso obvaroval tako trdno svoj značaj, je nakremžila obraz, in porogljiv izraz ji je šinil na ustnice.

»Oh, ta tepec!« je siknila in se naglo umaknila od vrat, ko se jim je bližal Makso. »Moj Bog, ali je res tako neumen, ali je tako grozen hinavec!« —

IV.

Makso se ni bil po ti sceni že nekoliko dni nič oglasil pri Travnovih. Ko ga le ni hotelo biti več na izpregled, ga je obiskal nekega dne Traven sam.

»Moj Bog, kaj smo vam storili, da nas ne obiščete kar nič več?« je vprašal Traven. »Moja soproga je vidno bolna, kar po cele dneve tiči v svojih sobah; a družbo, katera nas poseča, mora zabavati moja tašča in pa jaz sam. Vprašal sem jo, naj-li pošljem po vas, a od-

klonila je, rekoč, da ji nič ni, da se ji samo nič ne ljubi. Jaz pa smatram to za začetek kake hude bolezni. Obiščite nas vendar!»

In res se je bila Travnovke lotila po onem razgovoru z Maksom neka melanholija. Vdala se je bila popolnoma sanjivosti. Po cele dneve je presedela zamišljena in nebrižna za vse, kar se je godilo okoli nje. Nihče ni smel biti pri nji, celo mater je navadno skoro surovo odpodila, kadarkoli se je prikazala.

Pri tem je trpela tudi Severica. Dobro je vedela, kaj je hčeri — dobro vedela, da je skrajnje žaljeno njeno samoljubje, in da utegne imeti to slabe posledice, ako ne nastopijo kake druge, nenadne razmere. In pri tem jo je pekla vest, da je ona kriva vsega tega. Ko ji je namreč hči očitala po onih dogodkih v Ljubljani, da je ona kriva, da je izgubila Maksa, tedaj ji je sama mati — dasi prikrito in zavito — nasvetovala, da ima lahko tako na skrivnem še ljubavno razmerje z nekdanjim ljubimcem; saj Traven tega tako nikdar ne bode zapazil, ker je preveč — preprost. In tako je netila Severica sama v hčeri ogenj, kateri bi bil drugače morda pogasnil, ako bi bila znala vplivati na hčer z drugimi sredstvi. A to je storila samo zato, da je imela mir pred hčerjo, da ni poslušala vedno istega očitjanja.

Toda Severica ni pomislila možnih posledic, ni pomislila, kako vedno večja strast razjeda Matildi srce. Kolikor bolj pa jo je preganjala Maksova podoba črez dan in po noči, toliko bolj je opuščala vse ozire na Travnna, ki ji je postal sčasoma prava ničla, na čigar pogled pa se je tako navadila, kakor na pogled svojega kočijaža, ki jo je prevažal po izprehodih. In tako mu je iz gole navade, skoro nehote privoščila semtertja lepo besedo, se mu celo nasmihala, in Traven — je bil srečen! In dovolila mu je celo, da vpraša pri »doktorju« za zdravniški svet glede toliko zaželjenega smotra. —

Tako je bilo, ko je prišla Matilda do bridkega spoznanja, da se odbijajo ob Maksovem značaju vse njene umetnosti. Tako nenaden, tako grozovit je bil učinek onega sokoba med njo in Maksom, da bi bila skoro zblaznela.

Traven je bil skoro obupan nad soprogino izpremembo in pričakoval je od Maksa dobrega sveta; zato je stopil ponj.

Makso ga je poslušal in takoj odšel z njim. Težka mu je bila ta pot, kakor morda še nobena v življenju. Vedel je, da je on kriv te nagle izpremembe, a on ni smel, ni mogel ravnati drugače, dasi jo je ljubil še vedno z vso nekdanjo ljubeznijo, katero je izkušal zatreti že tolikrat, a vselej zaman.

Zlovoljen in potrj je šel s Travnom.

Ko sta dospela v vilo, jima je stopila sama Severica nasproti, a Traven je odšel soproge prosit, da sprejme doktorja.

Toda Matilda ni hotela slišati ničesar. Odločno je izjavila, da ne sprejme nobenega doktorja. In Traven je šel potr od nje ter poslal k nji svojo taščo; toda tudi ta se je vrnila, ne da bi bila kaj opravila, a poznalo se ji je, da ni bil baš prijeten nje nastop pri hčeri.

Makso se je ustavil še nekoliko časa, sedel s Travnom v vrtno lopo in mu priporočal, naj pripravi soprogo vsaj do tega, da zapusti svojo sobo, da se vsaj izprehaja po vrtu med zelenjem in cvetjem, da se morda popelje včasih na izprehod, ker drugače se utegne izcimiti iz takega njenega stanja prava pravcata melanholija, ona grozna, tihotapna bolezen, gotova predhodnica smrtonosne sušice. Priporočal je nazadnje tudi Severici, naj pazi, da ne bode hči vedno sama. Ako ni možno drugače, naj se ji včasih vsili in naj jo izkuša razvedriti. —

Ti nasveti so pomagali le malo, kajti Travnovka ni pustila do sebe. Navadna družba, ki se je zbirala v vili, je morala biti zadovoljna s tem, da se je vselej Matilda opravičila, da je bolna. In to je potrdil tudi doktor Lovrin, kateri je prihajal na Travново prošnjo večkrat v vilo, da bi se cela stvar ne videla, kakor bi se bila Matilda samo naveličala te nekdanj ji nad vse priljubljene družbe . . .

(Dalje prihodnjič.)

LISTEK.

† Anton Majaron. — Zopet nov grob! Položili smo vanj nadarjenega, plemenitega, ponosnega mladeniča, ki je preminil v najlepši dobi svojega življenja. Dne 2. maja smo pokopali v Borovnici Antona Majarona, pravnika in člana kluba realistov na Dunaju, o katerem je »Zvon« žc lani poročal. S pokojnim A. Majaronom se je zgrudil v grob resen, moški, plemenit značaj, kakršnih je najti le malo. A s tem lepim značajem je družil Majaron tudi lep talent, od katerega smo smeli pričakovati še najlepših sadov. Poleg več krajših spisov, ki jih je princsel iz njegovega peresa listek »Slov. Naroda«, je spisal v »Edinost« lepo zasnovano povest »Borovške gracije«, ki je zbudila občno pozornost; zbudila je tudi spričo občutljivosti prizadetih nekaternikov nekoliko hrupa, ki pa se je kmalu polegcl. — Dasi mu je neizprosna smrt iztrgala iz rok pero, ko je je komaj zastavil, je vendar dokazal z vsemi spisi, kar jih je bilo natisnjenih, lep pisateljski talent. V vseh spisih Majaronovih biva realistično jedro, zdrav humor in prijetna ironija. — Bodi blagemu mladeniču blag spomin!

Ź. C. O.

Cvctje s polja modroslovskega. Kratek sestav glavnih modroslovskih naukov. Spisal dr. Frančišek Lampe. V Ljubljani. Tiskala kat. tiskarna. 263 str. v mali osmerki. — Knjižica obseza kratek

predgovor, vvod, in razpravlja tvarino v štirih delih: I. Najvišje resnice o umu in svetu. II. O nravni dobroti. III. Nauk o družbi in pravici. IV. O lepoti in umetnosti.

Pričujoča knjiga je tretja izmed modroslovnih del, s katerimi je toliko delavni in plodoviti pisatelj obogatil slovensko književnost. V nji razkazuje tvarino, s katero se bavi ona vzvišena veda, ki jo svetovni jeziki, posnemajoč nje ustanovitelje, stare Grke, imenujejo »filozofijo«, a mi s svojimi purističnimi težnjami »modroslovje«. Je-li ta izraz popolnoma prikladen, ali ne, ne bomo na tem mestu raziskovali; gotovo je, da so stari Grki rabili besedo »filozofija« v pomenu vedoželjnosti in imenovali »filozofe« tiste može, ki so se po svojem nagnjenju bavili z razmotrovanjem kakršnekoli znanstvene tvarine. Od one stare dobe, ko še ni bilo imen posamičnim znanstvenim strokam, ker je bilo vse znanje sploh še premalo obsežno in radi tega nerazdeljeno — do današnjega dne, ko je veda razdeljena v nebroj različnih strok in podstrok, se je vedno polagoma pojem filozofije izpreminjal vzporedno z razvitkom vede sploh. Vobče smatra dandanes filozofija za svojo nalogo, da spravlja s pomočjo preišljevanja sadove različnih na izkustvu slonečih ved v medsebojno soglasje; a obdeluje tudi nekatere pojme, o katerih ni možno s pomočjo telesnih čutil, nego edino s pomočjo preišljevanja napredovati v spoznavanju, kakor n. pr. o duši, o zakonih mišljenja, o pravici, nravnosti, lepoti itd. Filozofija je torej potemtakem veda nad vedami, najvišja veda. Tako tvarino razlagati v poljudni obliki si more upati le pisatelj, kateri si je v svesti posebne spretnosti v poljudno-znanstveni pisavi. In tako spretnost je pisatelj v ti najnovejši svoji knjigi vnovič sijajno dokazal. Lahkotno, kakor skokonoga srna po goščavi, mu teče beseda, in terminološke težave, katere so prav v modroslovju posebno velike, ker je baš ta tvarina v našem jeziku še malo obdelana, zmaguje brez čutnih zaprek. Ugajali so nam n. pr. izrazi: »vzročnost« za »Causalität«, »pritika« za »Accidens« i. dr. Z dobrim, srečno izumljenim strokovnim imenstvom pa se gladi tudi pot naslednikom v pisateljstvu iste stroke, in kolikor težje se je domisliti popolnoma prikladnih izrazov, toliko večja je zasluga pisateljeva.

Dosti manj pa se ujemamo z vsebino knjige. Takoj začetek predgovora nas je navdal s slutnjo, da nas čitanje knjige ne bo zadovoljilo. Ondukaj namreč pravi pisatelj: »V sedanji dobi se med olikanimi narodi razni stanovi . . . bojujejo medsebojno . . . Tako silno bojevanje kvari in pokončuje človeško družbo . . . Zakaj je tako? Ljudje . . . nečejo poznati prave modrosti . . . za pravo modrost pa je treba resničnega modroslovja.« In malo pozneje: »Pisatelj teh vrst si je prizadeval od nekda koristiti rojakom . . . s temeljitim modroslovnim in verskim poučevanjem.« Tu spoznavamo torej pisateljevo stališče. Njegovo modroslovje je v službi tendencije — blage tendencije, to radi priznavamo; a po naših pojmih je bistvo modroslovja objektivnost, iskanje resnice same na sebi, ne glede na to, je-li komu pogodu ali ne. Mislili smo prvi hip, da morda pisatelj besedo modroslovje rabi v kakem drugem pomenu; ali malo pozneje pove izrečno, da misli filozofijo, in kazalo na koncu knjige priča isto. Po našem mnenju se na bojujoče stranke ne vpliva z modroslovjem; to je nalog govorništva ali pa homiletike, ako treba napeljevati slušatelje k pobožnosti. Ciceron je bil modroslovec in govornik, a ni kot modroslovec otel Rima Katilinovcem, ampak kot govornik, in Menenij Agrippa ni miril upornih plebejcev z kako razpravo o izvoru človeške pravice, temveč s pripovedko o že-

lođu. Tendenciozna argumentacija pristoja govorniku; ta ima namero prepogovoriti slušatelja ter ga pripraviti do določenega mišljenja in dejanja, in vsaki razlog, ki mu koristi v dosego njegove namere, je dober, bodisi tudi sofističen in slepilen. Slava njegova ni odvisna od tehtnosti razlogov, ampak od uspeha pri slušateljih, in subjektivni razlogi so mu dostikrat rabljivejši, nego objektivni. Glavni argument nemških govornikov proti celjski gimnaziji je bil subjektiven: »Nemštvu je v škodo!« Pravi modroslovec išče resnice, mu je li pogodu ali ne, njega razlogi so edino objektivni, in le ono modroslovje je krivo, ki se tega načela ne drži. . .

Na str. 6. čitamo: »Vsak odrastli in zdravi človek ima um in pamet, zato tudi vsak misli in drugače ne more ravnati. . . Tudi je človeku dano, kako naj misli. Ne more namreč misliti drugače kakor po trdnem in določenem načinu.« A vendar pisatelj malo pozneje že govori o krivem in pravem modroslovju, in v odstavku I, 3. našteva vse polno krivih modroslovcev. Zakaj jih imenuje krive? Ker mu zaključki njih premissljevanja niso pogodu. Če niso mogli misliti drugače kakor po zakonu, potem nepovoljni zaključek ni njih krivda. Če pa je zaključek vsled tega nepovoljen, ker se jim je pripetila pri argumentovanju kaka pomota, ali ker so kak razlog prezrli, potem naj se ta pogrešek označi. Če učitelj učencu prečrta končni znesek računa, naj mu tudi podčrta ono napačno številko, ki je napačni znesek zakrivila. Kdor kakor naš pisatelj priznava nepremičnost zakonov o mišljenju, naj se njih proizvodom pokori, ali pa naj sploh zanika upravičenost modroslovja. Tako n. pr. stavi na indeks krivih naukov Fichtejev idealizem; misleči in vedoželjni čitatelj bi tukaj rad vedel, kje da je zmota v argumentaciji Fichtejevi; čitatelju se hoče jasnosti in razvidnosti, ne pa »jurare in verba magistri«.

Kakor že gori navedene besede »z modroslovnim in verskim poučevanjem« pričajo, je izkušal pisatelj spojiti ali bolje zmešati modroslovje z vero. To se nam zdi nevhvaležno počenjanje. Tu naj bi veljalo: »vsakemu svoje!« Kar je predmet vere, ostani vera; kajti kar se da neovržno dokazati, o tem ne pravimo, da to verujemo, ampak to vemo; če bi bila to vera, ne bi bila zaslužna in se ne bi smela šteti med božje čednosti. Kar pa se točno dokazati ne da, tega ne dokazujemo; kajti ponesrečen, t. j. neprepričevalen dokaz ne utrdi vere, ampak jo oslabi liki protidokaz, in po našem opazovanju je neumestno dokazovanje verskih resnic najhujši vzrok verske omahljivosti pri učeči se mladini. Tako je n. pr. tisto, kar se nahaja na str. 110. o neumrljivosti duše, gotovo izvrstno rabljivo za kako homilijo, a zahtevi o strogem logičnem dokazu ne zadostuje. Sicer pa nam je na tem mestu omeniti, da smo se nemalo čudili, da pisatelj glavnih naukov logike ni sprejel med »cvetje s polja modroslovskega«. —

Na str. 8. pravi pisatelj: »Nobena druga veda. . . ne razkrije toliko skrivnosti in ne ponudi toliko potrebnega znanja kakor modroslovje; ta veda stavi najtrdnjšo podlago za druge vede. . .« Tukaj se mora čitatelj čuditi, zakaj se potem po srednjih in višjih šolah namestu druge navlake ne uči le edino modroslovje; in ker ima ljudska šola nalogo, priskrbeti učencu najpotrebnejše znanje, zakaj da se ne uči že ondi modroslovje. Je pač narobe; strokovne vede so dandanes podlaga modroslovju, kolikor niso same del modroslovja; kjer je izkustvo dospelo do najvišjega klina svoje lestvice, ondi ti ponuja šele modroslovje svoja krila, da te povzdigne v daljnje višine. A tudi v sub-

jektivnem oziru so strokovne vede podlaga modroslovju, ker le-to zahteva toliko spretnosti v znanstvenem mišljenju, kakor si jo človek edino le more pridobiti po obilnem vežbanju v izkustvenih vedah. Gori navedeni stavki bi bili pač veljali za časa Sokrata in Aristotela, dandanes ne več. —

V predgovoru čitamo, da pisatelj tega spisa ni namenil samo »učenim, marveč vobče vsem Slovencem, ki radi mislijo...« Bojim se, da se »učenim« Slovenci, ako niso morda vzgojeni v sholasticizmu, upro ti filozofiji, ki je spisana nekako »in usum delphini«. Za neučene pa bi vendarle utegnil predmet biti preabstrakten in zato težko prebaven. Ako se motimo, in ako pisatelj doseže svoj na str. 9. označeni smoter ter res utrdi kolikor toliko modrost svojim bravcem, bomo odkrito veseli svoje zmote. A. Š.

Slovenske narodne pesmi. III. Snopič. Uredil dr. K. Štrekelj. Izdala in založila »Slovenska Matica«. V Ljubljani 1897.

Sijajna doba narodnega pesništva je minila. Časi, ko se je vse navduševalo zanje, ko so učenjaki in laiki v svojem romantičnem navdušenju občudovali ta biser vsakega naroda in videli v njem nekako poroštvo za boljšo bodočnost — vse to je za nami! Širši, tudi inteligentni sloji narodov se niti ne brigajo več za narodno pesništvo in sploh za narodno blago, in pozabljeno bi bilo že morda povsem, da se ga ne bi bila polastila strokovna veda, kateri je postal predmet učenega raziskavanja in razmotrovanja. To je vzrok, da dobivajo polagoma skoro vsi slovanski narodi po znanstvenih načelih urejene zbirke narodnih pesmi.

In taka podjetja so povsem upravičena; saj se vprav v narodnem pesništvu zrcali narodova duša, vse njegovo naziranje, mišljenje in čuvstvanje v vseh položajih človeškega življenja. Narodne pesmi nam izražajo, kar je ustvarila narodova domišljivost, ter razodevajo, kaj čuti njegovo srce, in kaj misli njegova glava.

Sodeč po imenu, bi bilo misliti, da je narod, med katerim so razširjene posamezne pesmi, obenem tudi — avtor! To je sicer vobče res, toda le »cum grano salis«. Po psihologiji dognana resnica je, da se ne more pravzaprav govoriti o »narodovi duši« in torej niti ne o narodu — avtorju. Vsaka narodna pesem je individualnega izvora, a prišla je med narod, in prehajaje od enega do drugega individua, je postala sčasoma last vsega naroda, tako da se mora vendarle smatrati za izraz narodne celote.

Da se to zgodi, je treba raznih pogojev; zakaj vsaki narod ni zmožen ali vsaj ne enoliko zmožen za narodno pesništvo in tudi isti narod ne v vsakem času enoliko. Razlike ni toliko v postanku pesmi, nego v naziranju ali v razmerju, v katerem sta si narod in pesem. Prava narodna pesem more le vzklti na podstavi primitivnih, toda enakomernih razmer, v katerih se čuti ves narod le kot enotno mogočno bitje, iz katerega se izlivajo pesmi kot izrazila notranje harmonije. Čim bolj napreduje kultura, ki ustvarja in pospešuje individualne razlike, tem bolj nestaje pogojev za narodno pesništvo, in tem bolj se mu izpodkopavajo tla; čim bolj se bližamo krajem, kjer so tuji vplivi, bodisi državni ali drugi, delovali na narod, tem bolj gineva narodno pesništvo; tako se je n. pr. v Rusiji najbolj in najčistejše ohranilo na daljnem severu v najbolj oddaljenih gubernijah, kjer je bil narod vedno sam svoj, svoboden in varen pred tujim vplivom; tam sta tudi imela Ribnikov in Hilferding najbogatejšo žetev z »bilibinami«, ker se je kmet trdno držal starih tradicij in ostal zvest navadam svojih

prednikov. In takem kulturnemu in društvenemu stanju je primerno tudi narodovo naziranje; v takih narodnih masah so vsi enaki, nihče se ne vzdiguje nad drugega, vsi tvorijo le eno organsko celoto. Jaksim Novič, izborni poznavavec narodnega pesništva, pripoveduje, da pevci, ki so znali 100 in še več pesmi, niso hoteli nikdar priznati, da bi jih bili skovali sami, temveč so se sklicevali vedno na starejše, boljše pevce, od katerih so se jih bili naučili.

Zlasti jasno se kaže razvoj narodnega pesništva v Srbih, ker so se pri njih zajemale pesmi iz dobe, ko se niso samo reprodukovale, temveč se tudi na novo ustvarjale. Ko pa je začelo narodno pesništvo propadati, ker so se mu krčili pogoji za obstoj in postanek, so se ga polastili posamezni stanovi kot nekakega privilegija: iz narodnega pesništva je postal n. pr. v Nemcih tako zvani »Zunft« in »Meistergesang«, v Malorusih so ga vzeli v zakup »banduristi«, v Jugoslovanih pa »slepi guslarji«, katerim je pesništvo nekak obrt.

Splošno se lahko reče, da je razliko v narodnem pesništvu določevala vedno usoda dotičnega naroda, izprememba med veselimi in srečnimi ali žalostnimi razmerami. Narod, ki živi v neugodnih odnošajih, ni imel zmožnosti, niti veselja do dolgih pesmi; krajšal jih je, in tako so nastale narodne balade, romance in legende, v katerih pa ni več tiste narodne sile in tistega narodnega duha, kakor v pravih epskih narodnih pesmih.

Iz teh kratkih, splošnih opazk so pač jasni razlogi, zakaj se v našem narodu ni moglo razviti narodno pesništvo tako bujno in krepko kakor drugod. —

Tretji zvezek slovenskih narodnih pesmi nam prinaša zopet lepo število pesmi (štev. 359—629). Dočim sta nam prinesla prva dva zvezka pesmi zgodovinske ali obče človeške vsebine, ima tretji zvezek zgolj pesmi legendarnega značaja: o smrti, o duši in njeni usodi, o življenju Marije; in pa vse dobe Kristusovega življenja se opevajo v naših narodnih pesmih. Razen tega pa se je spomnil narod ogromnega števila svetnikov: sv. Petra, Antona, Tomaža, Andreja, Arha, Lovrenu, Izidorja, Feliksa, Erazma, Miklavža, Lukeža, Jerneja, Peregrina, Jurija, Sofije, Jedrti, Kristine, Apolonije, Marjete. Zgodi se, da je ista snov po različnih krajih prenesena na razne svetnike.

Razmere, ki so bile krive, da do našega stoletja nismo imeli posvetnega slovstva, so odkazale najbrže tudi narodnemu pesništvu smer njegovega razvoja. Pod vplivom verskih bojev za reformacije in protireformacije se je vse mišljenje našega naroda osredotočilo v verskem življu; pozabil je narod svoje junake razen nekaj malih, a posvetil je svoje pevske sile asketiškimi opravili — opevanju brezbrojnih svetnikov.

Te pesmi so tako razširjene, da je bilo možno uredniku natisniti pri nekaterih obilico inačic, n. pr.: »Duša v pekel zavrjnena«, štev. 374—385 (12); »Marija in brodnik«, štev. 523—537 (15); »Sveti Izidor pastir — vojščak«, štev. 586 do 602 (17); »Jezus vrtnar in ajdovska deklica«, štev. 500—518 (19); »Marija, tica pevka in zamorska deklica«, štev. 544—570 (27)!

Legendarne pesmi so jako zanimive in imajo dokaj narodnega značaja. Vendar se mi zdi navdušena sodba dr. Lampeta (»Dom in Svet« 1898, št. 6.), da se šele tu vidi, kaj je poczija, malo pretirana. Res je, da so tudi v legendarnih pesmih biseri narodnega pesništva, a mnogo je tudi takih, ki so zgolj proza. Zanimiva je pesem o Judežu Iškarjotu. Tudi pristnega humorja se najde tu in tam. Kakor sem slišal, pridejo najlepše legende šele v prih. snopiču. —

Prof. Štrekelj je uredil III. snopič mojstrski po znanih načelih, ki so jih že pri ocenah prejšnjih zvezkov vsi strokovnjaki pohvalili in odobrili, in ki bodo izvestno tudi drugim narčdom pri enakem podjetju vzor; dobili smo torej tudi letos vzorno urejen snopič narodnih pesmi, ki je nov kamen za zgradbo veličastne palače slovenske etnografije. Tudi razvrstitev se mi zdi prav umestna, ker so pesmi sorodne vsebine skupaj, kar je povsem upravičeno in potrebno. In tako pričakujemo željno nadaljevanja tega znamenitega dela, katero naj profesor Štrekelj tako srečno izvrši, kakor je je pričel. *Dr. Vidic.*

Dainkovo in Čopovo pismo do Šafařika. Objavlja dr. M. Murko. — V praškem »Muzeju kraljevine Češke«, za katerega se zapuščina duševnih velikanov bolj marljivo zbira nego pri nas, se nahaja tudi več slovenskih pisem, ki so jih naši buditelji pisali češkimi. V zapuščini Šafařikovi se hrani samo eno iz mnogih pisem Kopitarjevih (z dne 18. aprila 1835. l.), eno pismo Dav. Terstenjaka (z dne 22. septembra 1858. l.), eno Dainkovo in eno Čopovo. Češka akademija znanosti sicer pripravlja izdajo cele ohranjene korespondencije Šafařikove — kar je je na Slovenskem, bi bilo dobro naznaniti akademiji ali pa naravnost g. prof. dr. Konst. Jirečku na Dunaju — toda gotovo še dolgo ne bo zagledala belega dne in se seveda tudi takrat ne bo pri nas posebno razširila. Zaradi tega objavljam vsebino Dainkovega pisma, Čopovo pa v celini; kajti obe podajata zanimive doneske k zgodovini našega duševnega življenja. Posebno Čopa prelepo karakterizuje njegovo obširno pismo, iz katerega se vidi, zakaj je »velikán učenosti« komaž zastavil . . . peró pred praznuvajočce, ko so nam ga vzeli Save deroči valovi.

Dainko poroča dne 21. junija 1827. l. iz Radgone Šafařiku, da je zbral svoje »posvetne pesmi«, s katerimi Šafařiku¹⁾ ni napravil veselja, ker niso bile narodne, na poziv nižavstrijškega vladnega svetnika Jos. v. Sonnleithnerja. To sicer že vemo iz predgovora k njegovim »Posvetnim pesmim«, da se je dela lotil »na poveljenje sekretara igranske družbe«²⁾, ali tukaj nam priča, da je to »poveljenje« bil javni oklic v dunajskem časniku »Oesterreichischer Beobachter« l. 1825., št. 247. Dalje pripoveduje Dainko, da ga je posebno razveselil Letopis Maticе srbske in najbolj Karamzinov članek o veri starih Slovanov (l. 1826. v 3. zv.). O svoji novi abecedi proča Šafařiku:

»Prof. Suppantšitsch nennt es (das Alphabet) den Triumph unserer Orthographie, Kopitar tadellos, Dobrowsky recht getan, Regicrungs-rath Sonnleithner »wirklich gut gelungen«, Prof. Rask in Kopenhagen gut gewaehlt etc. Darf ich auch um ihre Meinung bitten?« Seveda je bil Dainko protiven metelčici in je javil: »auch Kopitar ist mit Metelko nicht zufrieden«. To je lahko trdil na podlagi Kopitarjevega pisma z dne 23. februarja 1825. l. (gl. I. Košan, slovenscher ABC-Streit, str. 5.).

Čop Šafařiku.

Verehrter Freund!

Laibach, 6. Jänner 1834.

Wohl habe ich Ihr werthes Schreiben vom 4. August v. J. erhalten und mit großem Interesse gelesen; wie es aber gekommen ist, daß ich es so lange

¹⁾ Gl. Sebrané spisy III, 306, Gedichte der südslav. Lit. I, 84.

²⁾ To je »Gesellschaft der Musikfreunde«, ki se torej ni zaradi tega ustanovila, da zbira narodne pesmi, kakor trdi g. prof. K. Glaser v »Zgodovini slov. slovstva« II. 175.

unbeantwortet gelassen habe — dieß zu erzählen und zu entschuldigen würde so viel Zeit und Raum erfordern, daß ich in gegenwärtigem Schreiben zu nichts Anderem käme. Ich muß also dießmahl bloß um Verzeihung bitten. Außer meiner natürlichen Indolenz und Verschiebungssucht, den Störungen und Zerstreuungen der Vakanz (als Reisen etc.) und meinen vermehrten Geschäften [n dodano] seit dem Anfang des Schuljahres (da ich neben meinen Bibliotheks-Arbeiten wenigstens den Winter hindurch viel Privatunterricht erteilen muß, um mir etwas leichtsinnig zugezogene Bücherschulden etc. zu zahlen, was sich mit dem schlechten Gehalt von 800 fl. nicht thun läßt, war eine Hauptursache meines langen Stillschweigens die, daß ich Ihnen sowohl in Bezug auf Ihr Schreiben vom 4. August als auf Ihren Artikel über unser Schriftwesen im *Časopis*¹⁾ recht Vieles schreiben und dazu eine recht gelegene Zeit erwarten wollte, die aber natürlich niemals kam. Was ich Ihnen alles zu sagen gedachte, weiß ich nun von selbst nicht mehr; ich schreibe Ihnen also dießmahl nur was mir eben in die Feder kommt. Vor allem dieses: Das für mich bey Hartleben abgegebene Paquet mit Ihren »Lesekörnern« (für die ich besonders danke) habe ich richtig erhalten; noch früher aber kam mir, auf ihre Veranlassung durch Herrn v. Hamuljak²⁾ gesendet, die Bibel von Katancich durch Buchhändlergelegenheit zu, und doch habe ich bis nun gesäumt, den Herrn v. Hamuljak davon in Kenntniß zu setzen, und ihm den Pränumerations-Betrag von 6 fl. C. M. zukommen zu lassen! Haben Sie also die Güte mich dießfalls bei ihrem Freunde zu entschuldigen, zugleich aber mir zu sagen, wie ich es nun hinsichtlich der 6 fl. zu machen habe.

Hinsichtlich der gewünschten ethnographischen Charte habe ich sonst noch nichts thun können, als daß ich mir vom Canonicus Stanig in Görz in einem Schematismus der dortigen Diöcese die Pfarren bezeichnen ließ, in welchen slawisch, in welchen friaulisch oder italicisch, und in welchen gemischt gesprochen wird. Eine ähnliche Bezeichnung von Kärnthnern könnte am besten Hr. Jarnik machen; ich will mich deßhalb nächstens an ihn wenden; in Steyermark aber bin ich mit niemanden näher bekannt, der es thun könnte; daher rathe ich Ihnen, Herrn Murko darum zu ersuchen, der sich durch diesen Auftrag von Ihnen geehrt fühlen und denselben gern besorgen wird. — Den Brief würden Sie am besten an seinen Verleger (Greiner) adressiren. (Was Murko gegenwärtig treibt, weiß ich nicht; im vorigen Schuljahr wollte er das Jus studieren, aber er ist etwas unbeständig). Was die Diöcese von Triest und Capodistria betrifft, so ist sie (nach Bischof Raunicher) durchaus slavisch anzunehmen; nur in Triest und in den Städten Istriens wird gemischt gesprochen. Eine Charte, auf der ich Ihnen alles dieses genau bezeichnen könnte, existirt nicht; am beste[!] wäre dazu die von Florianschitsch (nämlich für Krain und das Gebieth von Görz und Triest); allein sie ist wegen ihrer Größe unbequem und übrigens selten und kostspielig. Wenn sie in Prag irgendwo existirt, so ist Ihnen mit den bezeichneten Diöcesan-Schematismen geholfen. Ich bitte mir dieses zu melden.

¹⁾ T. j. *Časopis českého Museum* I. 1833., gl. sedaj P. J. Šafařika *Sebrané spisy* III. 302—316.

²⁾ Uradnik v Pešti, ki je bil posrednik za knjige posebno svojima rojakoma Kollárju in Šafařiku.

Mit Muchar bin ich gar nicht bekannt; auch seine Abhandlung über die Einwanderung der Slaven etc. kenne ich nicht. Murko wird Ihnen auch darüber die beste Auskunft geben können, da er Herrn Muchar (der Prof. der Geschichte und Philologie an der Grätzer Univ. ist) nöthigenfalls befragen kann.

In Admont bin ich nie gewesen, da es von der Wiener Straße weit entfernt ist, und noch viel weiter von hier. Das dortige »Alphabetum Sclavorum« zu sehen wäre ich begierig. Unter »vernacula« aber wird Muchar wohl Deutsche verstehen, da er ungeachtet seines slavischen Namens ein Stock-Deutschmichel ist, und dem Slaventhum gar nicht hold, wie ich höre.

Den 26. Februar.

Diese, wie Sie aus dem ersten Datum erschen, vor mehr als $1\frac{1}{2}$ Monaten geschriebenen Zeilen sind liegen geblieben! Wollen Sie dieses welcher Untugend immer von mir zuschreiben, nur nicht der Gleichgiltigkeit für Sie, mein vortreflicher Freund! Ich lebe diesen Winter in solcher Zerstreung — Beschäftigung kann ich es gar nicht nennen — daß ich zu etwas Gescheidtem durchaus nicht kommen kann. Ausser den Bibliothek-Arbeiten thue ich nichts als Sprachlectionen geben, täglich ungefähr 5 Stunden, die mir aber mit der Hin- und Herlauferey etc. wenigstens 7 Stunden Zeit nehmen. Ich muß mir nämlich diesen Winter dadurch jeden Monath mehr verdienen, als mein Gehalt beträgt. Ich hätte dieses zum Theil auf eine weniger schämliche Art erreichen können, nämlich durch Arbeiten für die Wiener Jahrbücher der Literatur, aber nach dem Bruche mit Kopitar ist an dergleichen nicht zu denken, woraus ich mir freylich um so weniger mache, da mir das halbe Faulenzen der Sprachmeisterey besser behagt, und am Ende auch einträglicher ist. Von literarischem Ehrgeitz aber findet sich ohnehin in mir nicht ein Funken.

Ich benütze die Gelegenheit, die mir die Reise meines Freundes Träger darbiethet, um Ihnen diese Zeilen zukommen zu lassen, denen ich das betreffende Fragment des oberwähnten Görzer Schematismus beylege. Etwas Ähnliches für Kärnthen und Steyermark hoffe ich nächstens von den Herrn Jarnik und Slomflek zu erhalten.

Muchar's »Versuch einer Geschichte der slaw. Völkerschaften an der Donau, und die erste Einwanderung und Festsetzung der Slawen in der Steyermark, in Kärnthen und Krain zu bestimmen« steht in der »Steyermärkischen Zeitschrift, redigiert von J. v. Kalchberg, Dr. L. v. Vest, Fr. v. Thurnfeld, Dr. F. S. Appel, und herausgegeben vom Ausschusse des Lesevereines am Johanneum zu Grätz, 6tes Heft, Grätz 1825, im Verlage der Direction des Lesevereines am Joh.« (Seite 1—57; dann Fortsetzung im nächsten Hefte, welches ich nicht zu Gesicht bekommen):

Unsere Buchstaben-Angelegenheit ist bey der Studien-Hof-Comm. dahin entschieden worden, daß das Metelko'sche Alphabet ungeachtet der Bemühungen Kopitar's in den Schulen überall wieder abgeschafft worden ist, und nun natürlich auch sonst nicht leicht ein Buch mehr damit gedruckt werden dürfte.

Eine ähnliche Nase wird sich Kopitar höchst wahrscheinlich hinsichtlich der Zibeliza hohlen; sein unglaubliches Censur-Gutachten über das vierte Bändchen derselben hat hier bey dem Gubernium selbst Indignation erregt, und wir haben nicht ermangelt, bey wiederholter Vorlage des Ms. dieses 4ten Bändchens der Zibeliza dasselbe gehörig lächerlich zu machen, was bey dem Gubernium beyfällig aufgenommen wurde.

Hinsichtlich des Ptolemäus und Jornandes kann Ihnen unsere Bibliothek leider nichts Besseres biethen, als Sie dort haben.

Unter den Unrichtigkeiten, die sich in Ihrem Artikel über unser Schriftwesen eingeschlichen haben, bemerke ich unter anderen die, daß Sie S. 175 den (nunmehrigen infulierten Probst von Neustadt in Unterkrain) A. Albrecht zum kräftigsten »podpürec« des Metelko'schen ABC machen, obwohl ich in meinen Notizen nur gesagt haben kann, daß er der entschiedenste Gegner desselben ist.

S. 173 N. B. soll heißen Kuralt und nicht Huralt (obwohl das H moralisch nicht gerade unwahr ist). Der Mann ist gegenwärtig im geistlichen Corrections-Haus in Murau.

S. 170. Stanig ist nicht Stanik, sondern Stanizh; die Görzer schreiben Supancig statt Supanzhizh etc.

Daß Dr. Čelakovský die Redaction der böhm. Zeitung übernommen, ist gewiss ein großer Gewinn für Böhmen. Wir sind leider mit der böhmischen Sprache zu wenig vertraut, daß wir daran, und nahmentlich an der Wčela Česka den Antheil nehmen könnten, den sie verdient und bei Euren schlechten Wörterbüchern kann man Eure Sprache nicht lernen, wenn man auch noch so viel guten Willen hätte.

Ich hoffe wenigstens durch Herrn Träger wieder Nachrichten von Ihnen und dem Fortgange ihrer Arbeiten zu erhalten und bin mit unbegrenzter Hochachtung

Ihr

ergebenster treuer Freund

M. Zhóp.

Pismo Fr. Prešerna — F. L. Čelakovskemu. Priobčil V. A. France v. Prešernovo pismo, katero je natisnjeno spodaj, sem našel med dopisi F. L. Čelakovskega, ki so mu došli od slovanskih učenjakov in pisateljev, in ki so se ohranili žalibog v jako majhnem številu. Sedaj so last prof. praškega vseučilišča L. Čelakovskega, kateri mi jih je ljubeznivo dovolil uporabiti.

Gospodu Frenzetu Ladislavu Zhelakovskimu.

Blagorojeni Gospod,

dragi perjatelj!

Vashe pismo in njegova perloshba me je tolkajn bolj razveselilo, ker bi ne bil nikoli mislil, de bodo moje pesmize, katerim je tukaj tolikanj nasprotnikov ostalo, med Zhehi tako gorkiga (warmen) sagovarjovza najdle. Vem szer, de hvala, ki ste me s' njo tako bogato obdarovali ni saslushena, vunder nam ni bla perjatlam slovenske literature sa' to neperjetna, ker nam je porok vashe ljubezni do nashiga rodú, in nima drujiga namena, ko nam pevze isbuditi, kateri bi jo saslushiti vtegnili. Sarés je treba dramila mojim Kranjzam. V zhetertih bukvah buzhelize bote vidili de se shtevilo nashih tovarshov manjsha, in de tih nekaj, kar nas je ostalo, smo peshati sazheli. Poesija je do sdaj per nas vezhidel neobdelana ledina, s proso se sami duhovni okvarjajo. Jest imam she davno eno novclo osnovano, pa si zhása ne vsamem, de bi jo sapisal. Kasteliz she dva leta Vodnikove pesmi, vse kar jih je rajnki sloshil, med njimi tudi ljudske od njega sbrane, kar jih ni prekosmatih na svitlobo dati obeta, kdaj pa obljudo

spolnil bo, se ne vé. Morebiti de Linhartovi dve komediji posnashiva, in do druga leta obsorej natiskvati dava. Koroshki Slovenzi bodo s' enim svesikam ljudskih pesem na noge stopili, katere vam shé morebiti bomo s' perhodnjo buzhelizo poslati samogli. Meni ni nobena, kar sim jih bral dopadla. Napis ljudske pesmi (Volkslieder) se mi sdé je lash, ker niso pesmi med ljudstvam pete, ampak neslane puzhe, ki bi farji in terzjali (Bettbruder) radi s' njimi prave ljudske pesmi odrinili. Zhe v' prihodni buzhelizi ljudske pesmi is Smoletove bere pogreshili bote, mislite de jih je strahopesdlivi (sit venia verbo) zensor Zhop saterel. Smolé, sa kateriga ste prashali, je premoshen kupez, sa Kranjshino posebno vnét, in sraven dovolj poduzhen (sná lashko, franzosko in englandarsko do verhá) vunder bres posebnih pisarskih daróv. De nas Kopitar morebiti she bolj, ko saslushimo sanizhuje vemo is njegovih pisem Zhopu pisanih. V rokopisnih (Handschrift) sadnje buzhelize je sa tega voljo nasledijozhi Sonet stal, v' katerimu sim ga hotel Plinjove pravljize od zhevlarja, kateri per nas vselej tudi Kopitarstvo oskerbljuje spomniti:

Apél podobo na ogléd (Schau) postavi,
 De bi resnizo slisal ne le hvalo
 Sad skrit svesto poslusha kaj sijalo
 Neumno, kaj umetni od nje pravi.
 Pred njó s' kopiti zhevlar se ustavi;
 Ker ogleduje drétar obuvalo, (Beschuhung)
 Jermanov (meni) de ima premalo,
 Kar on ozhita, (ausstellen) koj Apél popravi.
 Ker pride drugi dan moj mosh kopitni,
 Na mest deb' shel napréj po svoji poti,
 Mezha. Wade. Ker zhevli so pogódi (in der Ordnung), mézh se loti,
 Saverne (zurechtweisen) ga obrasnik imenitni
 In tebe s' njim, ki nap'zhen (verkehrt) si ozhítar
 Rekozh: le zhevlje sodi naj Kopítar.

Ker pa moshovu ni dano shal (shala Scherz) zhislati, (Zhop mu je Sonet poslal) sim ga nasaj usel, de ne bo mogel vsih »Slovanov patriarh« (tako imenovan od Shafafika) toshiti: »nemo propheta in patria«. Prejmite serzhno sahvalo sa poslanc bukve. Shal mi je de jih ne morem sdaj s' nobenim kranjskimi namestniti. Zhe kaj na svitlobo pride, kar bi mislil, de bi Vam snalo vshezh biti, Vam bom s' veselo hvaleshnostjo poslal. Do sdaj she tako malo Vash jesik umém, de Vas morem pšositi, Vashe liste, zhe me, kar si upati predersnem, she s' katerim bote osrezhili, po nemshko pisati. Ne samerite de tako posno odpishem. Pred bi bil pisal, al ker Vam je Zhop odgovoril, sim se bal, de bi Vam ne bilo ustresheno s' mojim listam, in sraven sim tako sanikarni pisar, de se mi je ljubesen s' nekakshino Gospodizhno v' Grad'zu le savolj tega poderla, ker sim ji premalokedaj pisal. Sdravi bodite in perporozhite me per Zhehlih perjatlih slovenskiga jezika, posebno per Gospodu Palazkimu.

V Ljubljani 14 dan Brésna 1833.

Vash

Sposhtovavez in perjatel

Dr. Fr. Sav. Preshern.

Slovensko gledališče. O letošnji sezoni nam preostaje le še nekoliko splošnih opazk.

Vseh predstav je bilo 70, in sicer 35 dramatiških in 33 opernih; dva večera smo imeli priliko, videti obenem dramo in opero. Dram je bilo 8 novih, in sicer 5 klasiških dram in pa izvirna slovenska burka »Napoleonov samovar«; opera pa nam je prinesla 4 novosti.

Iz domačega, oziroma slovanskega repertoarja je bilo vzetih 5 dramatiških predstav, in sicer so se po enkrat igrale igre »Napoleonov samovar«, »Otok in Struga« in »Medved snubač«, dvakrat pa »Tretja hči«.

Operne novine pretekle sezone pa so bile poljska opera »Halka«, »Verdijevi »La Traviata« in »Ples v maskah« in pa Nicolajeva »Vesele ženske vindzorske«.

Domača opera je bila Parmova »Ksenija«.

Ti suhi podatki osvetlujejo dovolj jasno delovanje in stremljenje vodstva našega gledališča. Zahtevalo se je v prejšnjih letih po nekod, da se neguj bolj drama, in mi sami smo bili izrekli željo, naj bi med opero in dramo vladalo vsaj ravnotežje.

Iz gorenjega poročila je razvidno, da intendancija ni bila gluha napram tem opominom.

Poudarjalo se je nekje tudi, da opereta povsod propada, da nima prihodnosti, in tudi mi smo bili med tistimi, ki se niso ogrevali zanjo.

Tudi na take želje se je ozirala intendancija, a baš to je bilo po mnenju drugih zopet napačno, in zlasti v predpustnem času so se čule opazke, kakor bi intendanciji nedostajalo potrebne agilnosti in razumevanja za časovne potrebe.

Druga leta se je intendanciji tudi očitalo, da spravlja na oder le preveč takih proizvodov, katerih vrednost je zelo dvomna, a letos je bil repertoar, kakor je videti, našemu občinstvu spet prelesen.

Iz vsega tega se da sklepati, kako težko je ustreči zahtevam, katere stavi občinstvo do gledališča.

Še najbolj upravičena je menda pritožba tistih, ki so nezadovoljni s tem, da se ni spravilo na oder nobeno moderno delo.

Toda ne sme se prezreti pri tem, da je uprizoritev modernih iger zelo draga, da pa mora vodstvo našega gledališča ščediti. Tudi izkušnje, ki jih je imela intendancija do sedaj z modernimi igrami, je niso k temu izpodbujale. Naposled pa je treba upoštevati tudi to, da so naši igralci bolj sposobni za klasiško, nego za moderno dramo, in da bi jim bilo za moderne drame treba še obilo vaje in učenja. Seveda ni naperjena ta naša pripomnja proti vsem igravcem brez izjeme.

Kdor natanko premisli in preudari vse to, mora priti do spoznanja, da je zaslužilo naše gledališče v pretekli sezoni od občinstva več podpore, nego je je dobivalo.

Dotekniti se nam je tu perče točke, katere bi se najraje izognili, ko se nam ne bi ta opustitev zdela škodljiva. Ne pomaga vse nič, treba je povedati na vsa usta, da je postalo naše občinstvo nasproti gledališču apatično; našemu občinstvu nedostaje ljubezni in navdušenja do stvari, ali — ker je, v našem slučaju isto — nedostaje mu rodoljubja.

Kje da tiče te neljube prikazni vzroki, o tem bi se dalo mnogo napisati, ali preskopo nam je odmerjen prostor, nego da bi se mogli spuščati na tem

mestu v tak razgovor. Toliko pa rečemo brez ovinkov: Kdor s katerimikoli izgovori obrača našemu gledališču hrbet, po naših mislih ni rodoljub.

Saj je mogoče, da je v taktičnem oziru tudi infandancija kaj zakrivila — in če je, mi tega gotovo ne odobravamo; a da se je mnogo trudila, da bi zadržala svoji nalogi, temu se ne da ugovarjati — in to je pred vsem odločilno.

Sicer pa sta infandancija in gledališče dva povsem različna faktorja. Osebe, ki so v infandanciji, so nam lahko simpatične, ali tudi ne; gledališče pa je navadno podjetje, katero po možnosti podpirati, je vsakega narodnjaka sveta dolžnost. Kujati se radi te ali one osebe ter škodovati stvari sami, se zdi nam otročje in pa — nerodoljubno.

Semttertja se čuje tudi očitajoči vzklik: »Eh, kdo bode gledal vedno ene in iste osebe na odru!« Tudi ta izgovor se nam ne zdi povsem veljaven. Res je, da se človek nekoliko naveliča, ko gleda leto za letom enega in istega igralca in pozna tako rekoč že vsako njegovo kretnjo, vsako njegovo navado in razvado. Toda treba pomisliti, da se na dvornem gledališču tudi ne menjujejo vsaki hip igralci! Vemo sicer, da primera nekoliko šepa; kajti ondukaj so pravi umetniki! Toda tudi umetnikove osebe se človek sčasoma naveliča, ako jo ima vedno pred očmi. Da se navzlic temu ondu ne čujejo take pritožbe, je pač vzrok to, da tu v prvi vrsti odločuje vendarle igra, a ne igralci. Zato pa bi se tudi ob naših neizogibnih razmerah ne smelo gledati toliko na menjavanje oseb, nego na napredek igralcev v izvrševanju naloge; takemu napredovanju podlaga pa je pred vsem pridnost.

Da je napredek možen, o tem so se pri posameznih igralcih prepričali pač vsi, ki zahajajo v gledališče.

Kjer ni opaziti nič napredka, ondu naj se postopa po naših mislih radikalno, in igralcev, ki svojega poklica ne ume ali noče umeti, ki misli, da je za občinstvo, ki sedi pred njim, kmalu kaj dobro, naj se odstrani brez pardona in če bi tudi prišlo zategadelj gledališče za nekaj časa v zadrego.

Sicer pa, ali je naše gledališče res tako slabo? Morda se bode zdelo komu primerjanje našega gledališča neumestno, toda mi mislimo, da to ne more škodovati. Ker z Nemci tekmujemo, se moramo z njimi tudi primerjati!

Priznamo, da smo bili letos nekolikokrat v nemškem gledališču, to pa zlasti radi tega, da bi se prepričali, v čem nadkriljuje nemško gledališče naše, zlasti ker smo vedeli, da je nemško gledališče letos vseskozi bolje obiskovano, nego slovensko. Zaključek našega opazovanja je bil ta-le:

Moderna drama se je izvajala zares prav dobro, in zbudila se nam je želja, da bi se moglo tudi pri nas uprizoriti kaj takega enako dobro. Zato naj tudi omenimo na tem mestu, da se nam vidi vsekakor potrebno, da storimo za dramo še nekoliko več, nego smo doslej. — Vse drugo pa, kar smo videli v nemškem gledališču, nas je zelo pomirilo in potolažilo. Bili smo na pr. tudi pri Costovem »Bratu Martinu«, za katerega se mi nismo nikoli posebno razgrevali, a šli smo ga gledat, ker je imel nastopiti kot gost Adolf Fröden, za katerega je bila naslovna igra baje spisana. Reči moramo, da smo se vračali iz gledališča oduševljeni — ne za nemško, nego za naše gledališče. Če bi našemu Inemannu ne delalo semtertja še neznanje jezika nekoliko težkoč, bi bil najmanj tako dober »Brat Martin«, kakor Fröden, a kar se tiče postranskih ulog, so jih naši igralci vseskozi bolje opravili, nego v nemškem gledališču.

In kaj naj porečemo šele o nemški opereti? — opere, kakor je znano, niso imeli. Mi smo se le čudili, kako morejo Nemci kaj takega poslušati. Toda naši Nemci so previdni in ponižni ljudje; če jih pomiluješ radi borne operete, ti odgovore: »Moj Bog, to je pač vse po naših razmerah! Arme Leute kochen mit Wasser!« —

Nemci izprevidijo torej nedostatnosti svojega gledališča, a obiskujejo ga navzlic temu, ker vedo, da to zahteva njih ugled. Naj bi prišlo tudi naše občinstvo do takega prepričanja! . . .

Pesmarica »Glasbene Matic«. Ob svoji 25letnici je izdala »Glasbena Matica« ličen zvezek, ki obsega izbor moških zborov slovenskega izvira pa tudi tujih skladateljev, ki so se udomačili. Zastopani so v zvezku zbori vseh onih skladateljev, ki so bodrili Slovence v jutranji zori njih narodne probeje, pesmi, ki so dolgo vrsto let ogrevale srca ljudstvu, ki se je bojevalo za svoj opravičeni obstanek. »Domovina«, »Naprej«, »Slovan«, »Slovenec sem« . . . to je oni značilni ton, v katerem so peli stari domoljubi. V zbirki so tudi zbori, katerih ni smelo manjkati v dobi, ko se je jelo socialno življenje Slovencev šele razvijati, na nobenem sporedu — in nekatere čujemo še dandanes pri ljudskih slavnostih, ker so se toliko prikupili narodovemu srcu. Zbirka pa obsega tudi zборе iz prejšnje in novejši dobe ki so, po svoji misli in po svoji izvedbi skladbe določnega umetniškega pomena — nekateri visoke vrednosti, kakor zlasti skladbe Foersterjeve (nov je tu zbor »Domu«, ki se odlikuje po izrazoviti ritmiki, po lepih kontrastih zboru in solov in po kontrapunktiški izvedbi) — drugi pa manjše, posebno velika vrsta skladb »liedertafelske« smeri. Nadrobna ocena vseh teh skladb bi tu ne bila na mestu; pisalo se je o njih že neštivilnokrat. Večinoma so preje narodnostnega ali družbinskega pomena nego umetniškega. Sicer pa: če že sprejmemo s hvaležnostjo oni del knjige, ki obsega odlične skladbe, sprejmemo tudi ostalo v spomin na nedavno dobo, ko se je danih na slovenskem obzorju, ko je še spavala zlata ptica umetnosti, ko se je le tihoma tu in ondi oglašala. —

Vendar bi pa nekaj ugovarjal. Ker je izdala »Glasbena Matica«, ki reprezentuje v Slovencih čisto umetnost (saj v koncertih svojih jo goji), izbor umetniški neenako vrednih skladb, hoteč podati pregled glasbene literature v dobi 25 let svojega obstanka, bi bilo treba v kratkem vvodu pojasniti, zakaj se je privzela v zbirko ta in ona umetniški brezpomembna skladba, kakšen je njen pomen v drugem nego umetniškem pogledu, in umestno bi bilo razložiti, kako in kaj se je v rečenem razdobju pevalo, in kako so se sporedi po vsebini in pa po izvajanju razvijali; omenili naj bi se bili tudi tuji vplivi, ki so se pojavili pri posameznih skladateljih, o njih vzajemnem razmerju, in ne bilo bi niti odveč, zasledovati, kako so se razvile analogne razmere drugod, med Čchi, med Hrvati itd. S tem bi bila zadobila knjiga poleg praktiške vrednosti še pomen kulturno-historiškega spomenika, ki bi bil dostojnejši jubileja umetniškega zavoda, nego je zgolj, čeprav dobra — pesmarica. Bilo bi pač že čas, da se postavimo vendar že na višjo stopinjo!! Suhi životopisi, ki pa ne označujejo pomena poedinih skladateljev, in ki ne določujejo njih stopinje v literaturi, so morda dober materijal, pa tudi nič več nego le materijal. Da bi bila »Pesmarica« reprezentant današnjega razvoja slovenske glasbe, ne verjame vendar nihče iz odločilnih krogov, in ne bode tega trdil nihče, ki pozna razmere. Toda »Pesmarica« pride tudi v tujino, in tujcem bi bilo treba označiti sta-

lišče, raz katero jo je soditi. Označiti jo je treba tako, kakor sem jo jaz, le bolj nadrobno in z pozitivnimi podrobnostmi. *K. Hoffmeister.*

Hrvatske Narodne Pjesme: Skupila i izdala Matica Hrvatska. Odio prvi. Junačke pjesme. Knjiga druga. Zagreb 1897. Izdanje »Matiice Hrvatske«. Ta krasna knjiga, katera je po istih načelih sestavljena, kakor prva knjiga narodnih pesmi, katero je hrv. Matica lani izdala, obseza na 455 straneh velike osmerke 72 junaških pesmi o kraljeviču Marku in v dodatku inačice vsem pesmim, bodisi v izvadku, ali pa v prozi. V ti knjigi je zastopanih 51 nabiravcev narodnih pesmi in 88 pokrajin in mest v oblasti Trojednice, Bosne-Hercegovine in Istre. Knjigo je uredil dr. Stjepan Bosanac. Cena knjigi je 2 gld. 50 kr., a za članove matičarje 1 gld. 50 kr. —

Dr. Fr. Musoni je priobčil v videmskem časopisu »In Alto«, letnik V., sestavek »Le terre slovene nel IX. secolo«, ki je posnet po spisu, kateri je bil natisnjen v »Spomenici tisočletnice Metodove smrti«. Znano je, da je to knjigo izdala leta 1885. »Slovenska Matica v Ljubljani. — Isti pisatelj je izdal lani delce »I nomi locali e l'elemento slavo in Friuli« (Firenze, Ricci). Glavni del, t. j. etimologovanje, razodeva sicer prav dobro voljo, a ne povsod potrebne temeljitosti. *Uševica* izvaja n. pr. od »uš = pedochio, mesto od *uša* — jelša itd.« Z nekaterimi krajevnimi imeni pa že celo ne ve, kaj bi počel, n. pr. »Tanatavici«, t. j. na Beli. Beneški Slovenci imajo navado, da pred krajevna imena postavljajo *ta(m) na, la(m) za, ta(m) pred* itd.

Listnica uredništva. R—v: »V logu«, »V gozdu«, »Črnogorki« nič za nas! — Dou: Naporabno. — Pod—ski: Prenaivno. Oblika Vaših verzov pa priča, da nič ne čitate, in da ste v formalnem oziru zaostali za najmanj 50 let. — Pošiljatelj »pesmic« »Divji lovec«, »Pomlad«, »Oj plovi«, »Ne daj«: Čisto neporabno. Vsebina večinoma nerazumljiva, ker slovenske slovnice ne znate. N. pr.: *ustni* (gen. plur!) nam. *usten*, *očesi* (gen. plur!) nam. *oči*; *obroban*, vpodoban namestu obrobljen, vpodobljen; »on kliče v vas vso mladenc« — kaj je to? »Jezêrσ (sic!) to življenje je, Te vabi v dna okovi« . . . Kdo to razume? . . . — Zvezdan: »Uteha« nam ne pove nič posebnega. S solzami treba dandanes tudi v pociziji silno ščediti; saj veste, kaj pravi že Gregorčič, da se »svet solzam le smeje«. — »Raketa« kaže lirski polet; z ozirom na bolj navadno misel, ki jo pesem izraža, pa je pol predolga! V takih rečeh treba sežetosti, koncentracije! Sintaktično pogrešna in vsled tega nejasna pa je že prva strofa:

»Prekrasna švignila raketa
V viharno, toli temno noč,
Oči slede ji, duša vneta
Prizor ta veličasten (sic!) zroč.«

Kam spada particip »zroč«? K očem ali k duši vneta? Nikjer ni na pravem mestu! . . . Odgovarjamo zato nekoliko obširneje, ker nam ravno ta stvarca daje upati, da nam pošljete morda kdaj še boljšega. —

Vi—cki: »Poeta smrt« je pač presentimentalna in romantično-anahronistična, »Zadnji trpin« pa je premalo konkreten in presplošen. Pošljite kaj boljšega!

